

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce
Markéta Kvasničková

Kulturní tradice regionu a jejich využití v primární škole
(Mikroregion Ostrožsko-Veselsko)

Olomouc 2019

Vedoucí práce: Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů, literatury a internetových zdrojů.

V Olomouci dne

.....

.....

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za odborné vedení, za trpělivost a ochotu, které mi pomohly při zpracování této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 KULTURA.....	9
1.1 Kulturní kapitál a kulturní identita.....	9
1.2 Kulturní tradice.....	9
2 CHARAKTERISTIKA OBLASTI SLOVÁCKO.....	11
2.1 Členění regionu.....	11
2.2 Krajina.....	12
2.3 Život na Slovácku.....	12
2.4 Tradice, zvyky a folklor.....	13
2.5 Mikroregion Ostrožsko-Veselsko.....	14
3 KULTURNÍ TRADICE.....	16
3.1 Tradice našich předků.....	16
3.2 Žijící tradice v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko.....	24
4 KULTURNÍ TRADICE REGIONU V KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH.....	39
4.1 Charakteristika RVP ZV.....	39
4.2 Vzdělávací oblasti RVP ZV.....	39
4.3 Kulturní tradice regionu a jejich teoretické zakotvení v RVP ZV.....	41
4.4 Kulturní tradice regionu a jejich zakotvení v ŠVP.....	46
EMPIRICKÁ ČÁST.....	50
5 CHARAKTERISTIKA A CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	51
6 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	53
6.1 Metody výzkumu.....	53
6.2 Výzkumný vzorek.....	54
6.3 Stanovení výzkumné otázky.....	54
6.4 Průběh výzkumného šetření.....	55
6.5 Analýza a vyhodnocení rozhovorů.....	55
7 SHRUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	73
ZÁVĚR.....	77

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	78
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	81
SEZNAM OBRÁZKŮ	82
ANOTACE	83

ÚVOD

Kulturní tradice jsou součástí lidského života. Jsou základem lidského společenství, které vždy mělo a má svoji kulturu, jež se vyvíjí podle potřeb společenství a doby. Kultura, tradice a obyčej existují v životě každého jedince. Každý je však vnímá s různou intenzitou.

S kulturními tradicemi se setkáváme již v nejtětlejším věku. Malým dětem rodiče vyprávějí nejrůznější básničky, učí je říkanky a rozpočítávadla. Když se dítě dostane do prostředí mezi své vrstevníky, tedy do školky, setkává se s kulturními tradicemi intenzivněji. S nástupem do školních lavic se dostávají do popředí jiná témata, která jsou v tu dobu důležitá, přesto se tradice ve výuce objevují. Člověk se s nimi setkává po celý zbytek života.

Téma kulturních tradic považuji za důležité a vnímám trend dnešní doby, ve které je pro něj stále méně a méně místa. Upozadují jej moderní technologie, které především mladší generace stále více upřednostňují. A tak nastávají doby, kdy mladší generace už svým dětem nemohou předat to, co dříve předávali rodiče svým dětem, neboť jim to předávali zase jejich rodiče a tak dále. Vnímám proto jako velmi důležité, aby měli lidé možnost dozvědět se o svém regionu, jeho kultuře a životě tamních lidí prostřednictvím školy a učitelů, kteří mohou s touto oblastí pracovat a žákům ji přibližovat.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. Cílem teoretické části je popsat kulturní tradice regionu Ostrožsko-Veselsko a analyzovat Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) a Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP). Cílem empirické části je prozkoumat a popsat, zda a jakým způsobem pracují učitelé 1. stupně základní školy s kulturními tradicemi regionu ve výuce.

Teoretickou část tvoří čtyři kapitoly. V první kapitole Kultura se budeme zabývat obecným pojetím kultury jako části kulturního kapitálu. Dále také vymezením pojmů kulturní tradice, lidové tradice, folklor a kulturní dědictví. Druhou kapitolu věnujeme oblasti Slovácko. Členění oblasti, přírodní zvláštnosti a podmínky, život obyvatel této oblasti a dále podrobněji představíme mikroregion Ostrožsko-Veselsko. Ve třetí kapitole se zaměříme na kulturní tradice regionu. Blíže se budeme věnovat tradicím, které bývaly běžné v minulosti, v dobách našich prababiček, ale také tradicím, které stále v tomto regionu „žijí“. Čtvrtou kapitolu budeme věnovat kulturním tradicím v kurikulárních dokumentech. Provedeme rozbor Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy a Školního vzdělávacího programu z hlediska kulturních tradic a jejich začlenění v těchto dokumentech.

V druhé části práce, empirické, se v páté kapitole zaměříme na charakteristiku výzkumu. V šesté kapitole představíme samotný výzkum a jeho průběh. Budeme se soustředit

na rozhovory vedené s učiteli 1. stupně základní školy a jejich analýzu z pohledu jejich práce s tématem kulturních tradic ve své výuce. V sedmé kapitole shrneme získané informace a výzkum zhodnotíme.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KULTURA

V kapitole o kultuře seznamujeme s pojmy kulturní kapitál, kulturní identita a kulturní tradice, kterým se budeme věnovat podrobněji v dalších kapitolách.

1.1 Kulturní kapitál a kulturní identita

Každý člověk je takovou „schránkou“, která ukrývá množství dalších „šuplíků“, kde každý z nich obsahuje nepřeberné množství dovedností, schopností, vědomostí, informací a spoustu dalších neméně důležitých věcí z různých odvětví života. V jednom z těchto „šuplíků“ se nachází kulturní kapitál, kterým rozumíme seskupení všech již nabytých zkušeností a schopností člověka (skupiny), které mu pomohou k získání sociálního postavení. Pro utváření kulturního kapitálu je důležité vzdělání a kvalifikace. Kulturní kapitál rodin má také velmi často vliv na vzdělávací směr dětí.¹

Francouzský sociolog Pierre Bourdieu rozdělil kulturní kapitál na tři druhy:

- a) vtělený – co si přinášíme z rodiny;
- b) materiální – knihy, záznamy;
- c) institucionalizovaný – ocenění, která rozdává společnost, např. tituly.²

Součástí kulturního kapitálu je kulturní identita. Projevuje se v chování, jednání, v hodnotách, které člověk uznává. Je jednou ze základních lidských potřeb, neboť díky ní dítě v rodině nachází své místo.

1.2 Kulturní tradice

Kulturní tradice, nebo také tradiční kultura, je vše, co se již několik desítek až stovek let předává z generace na generaci. Patří sem duchovní, společenské, ale i materiální výtvoř, které určitá skupina vytváří, sdílí a předává dále.³

Častým pojmem, který se v souvislosti s tradicí objevuje, je lidová kultura. Chápeme ji především jako kulturu nižších vrstev, venkova či města. Její jádro tvoří ústní projev, autoři jsou neznámí a v oboru neprofesionální.⁴

¹ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 109.

² BOURDIEU, Pierre. *Forms of Capital*. Dostupné z: <https://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Bourdieu-Forms-of-Capital.pdf>, s. 47.

³ NÁRODNÍ ÚSTAV LIDOVÉ KULTURY. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 98.

⁴ NÁRODNÍ ÚSTAV LIDOVÉ KULTURY. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 56.

Nedílnou součástí lidové kultury je folklor. Jde o „spontánní kolektivně vytvářené, sdílené, rozvíjené a předávané slovesné, písňové, taneční a divadelní projevy způsobu života a kultury.“⁵

Tradiční lidová kultura předávaná z generace na generaci plní několik základních a důležitých funkcí v životě dítěte.

Mezi hlavní funkce patří seznámení se se staršími generacemi, s jejich životem a prací. Učí dítě vážit si dovedností a práce předků. Umožňuje mu nahlédnout na život svých předchůdců z různých úhlů pohledů a inspirovat jej pro svůj vlastní život. Další, neméně důležitou funkcí, je funkce estetická. Během předávání lidové kultury z generace na generaci se její jednotlivé části a prvky tříbily, až se postupem času z těchto prvků stala kritéria uměleckého a estetického vyjádření. Proto se i v dnešní době nelze v estetické výchově vyhnout prvkům tradiční lidové kultury, která může sloužit jako základní prvek, na který se dá dále navazovat.⁶

Kulturní tradice jsou součástí našeho kulturního dědictví. Stále se dodržují, zejména na vesnicích a menších městech, kde jsou pořád důležitou složkou života tamních lidí, a to právě proto, že jsou to „jejich“ tradice. Frolec ve své knize píše: „*Tradice lidové kultury, „folklórní dědictví“ nepovažujeme za „živou starinu“, přezitek minulosti, ale za „živé dědictví“, jež sice lid převzal z minulosti, které však pro své ideové, estetické, historické a jiné hodnoty může sloužit jako živá tkáň spojující současnou společnost s minulými generacemi.*“⁷

Kulturní dědictví, jak již z výše uvedeného textu vyplývá, spojuje různé generace. Je tedy zcela zřejmé, že je potřebné o toto dědictví pečovat. Díky němu máme možnost zjistit, kam vlastně „patříme“ a „kdo jsme“. Získáváme tím pocit sounáležitosti a utváříme si vlastní identitu.⁸

⁵ PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 319.

⁶ GAWLIK, Ladislav. Dítě a tradice lidové kultury. In: FROLEC, Václav, ed. *Dítě a tradice lidové kultury: [sborník]*. 1. vyd. Brno: Blok, 1980, s. 20. Lidová kultura a současnost; sv. 6.

⁷ *Lidová kultura v současném kulturním životě: projekt jejího včlenění a využití*. Brno: Jihomoravský krajský národní výbor - odbor kultury, 1976, s. 11.

⁸ ONDRUŠOVÁ, Vlasta, ed. a UHLÍKOVÁ, Lucie, ed. *Na pomoc dětským folklórním souborům a muzikám: tradiční lidová kultura a výchova*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007, s. 7.

2 CHARAKTERISTIKA OBLASTI SLOVÁCKO

V následující kapitole představíme oblast Slovácko, která je jednou z etnografických oblastí Moravy. V podkapitole Mikroregion Ostrožsko-Veselsko přiblížíme jednotlivé obce, které do tohoto území patří, a jejich regionální prvky (geografické, sociální a kulturní).

2.1 Členění regionu

Slovácko, dříve také nazývané moravské Slovensko, je oblast na jižní Moravě. Název Slovácko se objevoval v literatuře již v 19. století, běžně užívaným se stal až v třicátých letech 20. století. Hranice území tvoří na severu a severovýchodě pohoří Javorníků a Bílých Karpat. V této oblasti se nachází obce, jež spadají do podoblasti moravské Kopanice a Hornácko. Tato oblast je nejstarší osídlenou oblastí Slovácka.⁹ Východní hranicí je státní hranice mezi Českou republikou a Slovenskem, na jihu je to státní hranice mezi naší republikou a Rakouskem. Na západě tvoří hranici Středomoravské Karpaty. Jak již bylo výše zmíněno, existuje vnitřní členění tohoto regionu. Při tomto členění je uplatněn národopisný prvek. Slovácko se dělí na: Dolňácko, Hornácko, moravské Kopanice a Podluží.¹⁰ Dělení regionu vychází zejména z dialektologických a krojových odlišností. Celý region je součástí Zlínského a Jihomoravského kraje.¹¹

Název Dolňácko není možné přesně datovat. Jeho vznik je pravděpodobně spjat s oblastí Dolnomoravského úvalu a přilehlých oblastí. Utvářel se uměle a do povědomí obyvatel se dostal až v meziválečném období. Také je patrné, že název byl vytvořen jako protějšek k názvu Hornácko. Dolňácko má ještě další členění, a to: strážnické, uherskohradištské a kyjovské Dolňácko.

⁹ JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 19. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

¹⁰ VENCÁLEK, Jaroslav a kol. *Slovácko: geografie místního regionu pro základní školy*. 1. vyd. Český Těšín: Olza, 1999, s. 9.

¹¹ JANČÁŘ, Josef. *Proměny Slovácka: (lidová kultura – od feudálního poddanství k postmodernímu společenství)*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 17.

Obrázek 1 – Schéma: Česká republika a region Slovácko.

Zdroj: Vencálek, 1999, s. 9.

2.2 Krajina

Krajina na Slovácku je různorodá. Protékají jí řeky Morava, Dyje a Kyjovka, jež poskytují vhodné prostředí pro lužní lesy, ve kterých se vyskytují nejrůznější druhy živočichů a rostlin, a to i těch vzácných (např. lilie zlatohlavá). V oblasti mezi Hodonínem a Bzencem se rozléhají borové lesy nazývané Doubrava. Jihomoravské Karpaty skýtají vápencové vrásnění, které přitahuje velkou pozornost nejen kvůli Pavlovským vrchům. Leží zde také chráněná krajinná oblast Pálava, která je známá svými vinicemi. Chřiby, jež jsou nejvyšším bodem Středomoravských Karpat, a chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty skýtají ojedinělou faunu a flóru České republiky.¹²

2.3 Život na Slovácku

Jedním z hlavních zdrojů obživy pro obyvatele regionu Slovácko bylo v minulosti hospodářství. Trojhonný systém hospodaření (střídání ozimu, jařin a úhoru) existoval ještě do 20. století. Různé přírodní podmínky v regionu způsobovaly odchylky, tudíž v každé oblasti se pěstovaly různé druhy rostlin. Trojhonný systém se postupně dostával do ústraní, a to kvůli pěstování jetelu a brambor. Mezi hlavní druhy pěstované v regionu patřily obilniny, okopaniny (zelí, mrkev, tuřín, krmná řepa, brambory), hrách, čočka a další.

¹² VENCÁLEK, Jaroslav. *Slovácko: geografie místního regionu pro základní školy*. 1. vyd. Český Těšín: Olza, 1999, s. 10–36.

S pěstováním obilnin je spojeno mlynářství, jež bylo také součástí života tamních lidí. Zrno na hrubou mouku si každý mlel doma na domácích mlýncích, jemnou mouku mlely vodní mlýny, jež písemně dokazují prameny z 14. a 15. století. Oblast, která byla na vodní mlýny především bohatá, bylo podhůří Bílých Karpat. Na řece Veličce existovalo v polovině 20. století 27 vodních mlýnů.

Kromě hospodaření na polích je pro Slovácko charakteristické pěstování plodin na zahradách a menších plochách. Jedná se zejména o ovocné stromy, především jabloně, hrušně, ořechy, broskvoně, meruňky, ale nejvíce švestky. Ovoce se zpracovávalo sušením, vařením a výrobou ovocných destilátů.

Dalším důležitým prvkem je vinohradnictví. Podle dochovaných písemných pramenů lze říci, že vinohradnictví v této oblasti existuje již od doby velkomoravské. O oblibě vína a vinohradnictví jako takovém svědčí vinice, které se rozléhají po celém regionu.

Dalším zdrojem obživy a charakteristickým rysem oblasti je chov dobytka. Dobytek chovali lidé doma, později byla zbudována družstva. Mezi nejčastěji chovaný dobytek této oblasti patří krávy, prasata, ovce a koně.

Pro region Slovácka je také typická rukodělná výroba. Místní lidé si vyráběli věci pro vlastní potřebu a tyto dovednosti si předávali z generace na generaci. Řemeslná výroba se však mnohdy rozrostla a stala se tak dalším zdrojem obživy rodiny. Velmi rozšířené v této oblasti bylo košíkářství, sedlářství (výroba kožených věcí), kovářství, práce se dřevem a různé textilní techniky využívané pro výrobu oblečení, ale i jiných věcí.¹³

2.4 Tradice, zvyky a folklor

K regionu Slovácko neodbytně patří tradice a folklor, odedávna dodržované a předávané z generace na generaci. Také proto si zachovaly pevnost a můžeme je dodnes zažívat. V minulosti se rozlišovala dvě období, zima a léto. S těmito obdobími byly spjaty obyčeje, jež jej měly ovlivňovat. Na jaře bylo potřeba, aby se dařilo na polích, v zimě bylo hlavním úkolem chránit vše proti nepříznivým vlivům. Výroční obyčeje se řídily podle oficiálního kalendáře, který byl stejný i pro křesťanskou církev, proto je také množství zvyků spjato s vírou.

K tradičním zimním zvykům patřilo ochutnávání vína na sv. Martina, obchůzky na sv. Mikuláše, chození na sv. Lucii v převlecích za tzv. lucky, zvyky příznačné pro Štědrý den

¹³ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 33–78. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

(přísný půst, sypaní obilí pod mísy s jídlem, krájení jablek apod.), chození hochů o štěpánském svátku ke kmotrům a příbuzným, tříkrálové koledování, na Hromnice svěcení svící v kostele a obchůzka školáků po domech na sv. Blažeje (sbírka patřila učitelům).

K jarním a letním obyčejům příslušel masopust, který trval od svátku Tří králů po začátek velikonočního půstu. Jeho konec se označuje různě podle oblastí, na Slovácku je to fašank. Toto období mělo mnoho různých funkcí – obchůzky, masky, tance, jídlo, zábavu. Na konci masopustu se pořádalo pochovávaní basy jako symbol konce zábav. Následujícím obyčejem bylo vynášení smrti (Mařeny) a přinášení nového léta (letečka, májku). Na Bílou sobotu se chodilo s hrkači po vesnici, jako nahrazení kostelních zvonů, které utichly. Tento zvyk se na mnoha místech dodnes dodržuje. Dále také chození na Velikonoce s pomlázkou, pálení čarodějnic, stavění máje, jízda králů, královničky (hry s tancem pro dívky, které si zvolily královnu) a v neposlední řadě hody.¹⁴

Region Slovácko byl a stále je bohatý na lidové umění. Každá jeho oblast je specifická, a právě díky tomu lze tyto části odlišit. Jednotlivé oblasti mají svůj kroj, tanec a písně, které jsou s místem spjaty. Pro Slovácko je typická cimbálová muzika, která může mít různý počet členů, avšak jejím důležitým prvkem je cimbál, basa a housle.

2.5 Mikroregion Ostrožsko-Veselsko

Uherskohradištské Dolňácko se dělí na mikroregiony, které spolu vzájemně spolupracují. Jedním z nich je mikroregion Ostrožsko-Veselsko, dříve jen Ostrožsko.

Mikroregion se skládá z osmi obcí: Blatnice pod svatým Antonínkem, Blatnička, Boršice u Blatnice, Hluk, Ostrožská Lhota, Ostrožská Nová Ves, Uherský Ostroh, Veselí nad Moravou.

Přírodní podmínky skýtají nepřehledné množství vzácných druhů fauny i flory. Oblastí protéká řeka Morava, mající svůj význam při stavbě hradů a zámků. Na řeku se napojují další vodní toky, jedním z nejznámějších je Bařův kanál, který se stal turisticky oblíbenou a navštěvovanou technickou památkou.¹⁵

Všechny obce spojuje několik prvků. Jedním z hlavních společných znaků je historie, kterou tyto obce mají. V 17. století se obce musely bránit proti uherským útokům, což dokládá i tvrz v Hluku, jež stojí na východní hranici mikroregionu.

¹⁴ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 187–211. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

¹⁵ DVOULETÝ, Michal et al. *Na paletě krojů: slovácké slavnosti vína a otevřených památek Uherské Hradiště*. Vyd. 1. Uherské Hradiště: Nadace Děti-kultura-sport, 2010, s. 207.

Dalším prvkem spojující obce jsou lidové tradice, které obce zachovávají a snaží se je dále předávat. Důkazem jsou fungující folklorní soubory (FS Háječek z Ostrožské Lhoty, DFS Štěpnička z Veselí nad Moravou, SLPT Radošov z Veselí nad Moravou, DFS Košuláček, DFS Žarůžek, DFS Hluboček), množství cimbálových muzik (CM Radošov, CM Novoveská banda, CM Višňa, CM Babica, CM Klebetnice) a dechových hudeb (DH Šarovec z Hluku, DH Blatnička, DH Šohajé). Součástí jsou i tradiční kroje, které prezentují toto území. Jejich zpracování je ve většině obcí velmi podobné, liší se drobnými detaily na výšivkách, ve zdobení, v barvách.

Obrázek 2 – Mikroregion Ostrožsko-Veselsko.

Zdroj: Dvouletý, 2010, s. 207.

3 KULTURNÍ TRADICE

Kapitola kulturní tradice se zabývá vybranými výročními obyčejí, které se slavily dříve a dnes se již neodehrávají, nebo jsou pozměněné a dále zvyky, které jsou stále „živé“ a v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko je můžeme vidět.

3.1 Tradice našich předků

Výroční obyčej se souvisí s ročními obdobími, které se stále opakují, a tvoří tak cyklus. Obyčej se můžeme rozdělit na zimní a jarní. Řídí se podle kalendáře, který je stejný i pro křesťanskou církev. Proto se za začátek roku považuje zimní období před Vánoce.

Draní peří

Draní peří, jinak také dračky, se odehrávalo během zimy, kdy už nebyla práce na polích. Byla to práce zdlouhavá a pomalá. Drát peří znamená stahovat pravé i levé části chmýří z brka. Brkům, které zbyly po draní, se říkalo stopky či pápěrky. Peří tvořilo výplň peřin, které dostávaly nevěsty. Proto se ženy, děvčata a někdy i děti scházely u velkého stolu, kde uprostřed něj stál hrnec plný peří, které bylo zatíženo závažím, aby z něj nevypadávalo. Postupným dráním peří ubývalo a závaží se oddělalo. Nadrané peří se pak dávalo do papírových pytlů z tzv. sypkoviny. Aby jim práce rychleji ubíhala, vyprávěly si při ní různé příběhy a zpívaly písně. Častokrát to byly ale klepy o celé vesnici. Po skončení práce se konal tzv. aldamaš – hospodyně, u které se peří dralo, pohostila své pomocnice čajem, vdolečky, buchtami a bábovkami. Na naplnění peřin bylo potřeba velké množství draného peří, proto se peří shromažďovalo během celého roku.¹⁶

Svatý Mikuláš

Tradice, která se dochovala dodnes, připadá na předvečer svátku sv. Mikuláše. Dětem se říkalo, že Mikuláš s andělem a čertem se v podvečer spouští z nebe na zlaté pentli. Postava Mikuláše je historicky doložena a právě podle ní má tento svátek charakter nadělování a štědrosti. Svátý Mikuláš se stal biskupem a byl velmi štědrý. Proto i při této tradici měl Mikuláš oblečení podobné tomu, jaké nosívali biskupové, roucho s křížem na břicho, na hlavě míval biskupskou čepici, tzv. mitru, a v ruce držel vysokou berlu. Na jeho důležitosti přidávaly také bílé dlouhé vousy. Mikuláš chodíval jen jeden, jeho družinu však mohlo tvořit

¹⁶ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 104.

několik dalších andělů a čertů. Mikuláš a jeho družina měl za úkol obdarovat hodné děti a výchovně působit na ty, které příliš neposlouchaly. V nadílce pro děti se objevovalo ovoce, ořechy, brambory a uhlí. Aby si děti nadílku zasloužily, musely říct modlitbu.¹⁷

*Andělíčku, můj strážníčku,
opatruj mně mou dušičku,
abych vždycky hodná byla,
Pánu Bohu se líbila.
Andělíčku, strážce můj,
ve dne v noci při mně stůj!
Amen.*¹⁸

Svatá Lucie

Tato tradice je typická, jako mnoho dalších, obchůzkami po vesnici. Rozdíl je však v tom, že obchůzka byla určená pouze a výhradně pro ženy. Ty se přestrojily do bílých, dlouhých oděvů, jež je zahalovaly od hlavy až k patám. Přes obličej mívaly masky, které děsily nejen děti, ale častokrát i samotné dospělé. Variantou masky byl obličej pomazaný moukou. Takovým postavám se říkalo podle sv. Lucie tzv. „lucky“ či „luce“. Jejich úloha spočívala v tom, že v době předvánoční chodily po domech a kontrolovaly hospodyně, jestli mají řádně uklizeno a zda přadleny nepředou. Při návštěvách domů nic neříkaly, v ruce držely husí brka nebo metle a těmi vymetaly všechny kouty příbytku. Vysloužily si odměnu v podobě páleného a odcházely k dalším domům.¹⁹

Vánoce

Období zimního slunovratu, od kterého se začíná pomalu prodlužovat den a zkracovat noc. Podle křesťanství je konec roku obdobím oslav, neboť se narodil Boží syn – Kristus. I přesto se tyto oslavy v průběhu staletí měnily. A proč zrovna Vánoce příslušejí na toto období? Na 25. prosince totiž připadá Svátek narození Páně, tedy narození Krista.

24. prosince je Štědrý den, předvečer velkého svátku. S tím je od pradávna spojen úklid a čistota v domě i kolem něj. Hospodyně se postarala o úklid, připravila slavnostní

¹⁷ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 114.

¹⁸ Informace poskytla Romana Jančová, Hluk 15. 1. 2019.

¹⁹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 119.

nádobí a stolování. Výzdobu v domě tvořil betlém ozdobený větvičkami a svíčkami. Později jej nahradil vánoční stromeček. Během dne se držel přísný půst. Kdo vydržel nejíst, mohl vidět zlaté prasátko. Večer při štědrovečerní večeři se dělalo několik různých zvyků. Jedním z nich bylo krájení jablka. Pokud se v něm objevil křížek, znamenalo to, že dotyčný do roka zemře. Pokud se objevila hvězda, dotyčný měl být zdravý. Když hospodyně usedla ke stolu, nesměla už od něj vstát, aby jí slepice dobře snášely vajíčka. Také se pouštěly lodičky. Byly to ořechové skořápky, ve kterých byla malá svíčka. Podle tradice se lodičky nesměly uchovávat do dalších Vánoc, ale o posledním vánočním svátku se měly spálit. Významů, které měly lodičky plující na hladině, bylo mnoho (např. či lodička plula první, ten byl dominantní ve vztahu, pokud lodička zůstala stát na břehu, nečekala rodinu žádná změna atp.) O Štědrém dnu se nesmělo zametat a prát prádlo. Štědrý den uzavírala půlnoční mše v kostele.

Svátek narození Páně neboli Boží hod vánoční, připadá na 25. prosince. Je to den narození Krista. V tento den se slavily kromě půlnoční mše ještě další dvě, jedna v brzkých ranních hodinách, tzv. jitřní, druhá během dopoledne, tzv. slavná nebo velká. V tento den se nesmělo pracovat a chodit po návštěvách.

Svátek svatého Štěpána, 26. prosince, je druhým svátkem vánočním. Tento den byl určený pro koledování, obcházení domů za účelem přání zdraví a štěstí. Rodiny se navštěvovaly a také se konaly tancovačky a zábavy.²⁰

Koledníci, chodící po návštěvách, říkali koledy a „vinšovali“:

*Vinšujem vám šťastné a veselé svátky vánoční,
Krista Pána narození,
co sme si od něho vyžádali,
předně zdraví, pokoj svatý
a po smrti království nebeské.*

*Koleda, koleda Štěpáne,
co to neseš ve džbáně?
Nesu, nesu koledu,
upadl jsem s ní na ledu.
Psi se na mě sběhli,
koledu mně snědli.*

²⁰ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. s. 191–193. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

*A ten malý chlupatý,
ten mě kouzl do paty.*

Svátek Tří králů

Tímto dnem končila vánoční doba. 6. ledna nového roku bylo spojeno s obchůzkou chlapců, kteří byli přestrojeni za tři krále, podle biblického příběhu. Nosili bílá roucha a na hlavách měli koruny s iniciálami krále, kterého představovali. Při příchodu k domu zpívali písničku „My tři králové ...“ a za to dostávali odměnu. Se skupinou chlapců chodil dospělý doprovod, jenž na dveře domu psal svěcenou křídou K+M+B (Kašpar, Melichar a Baltazar) a daný rok. Někde se psalo C+M+B a rok, což znamenalo „Christis mansionem benedicat“. Česky to znamenalo „Kristus necht' požehná tento příbytek“. V tento den se také v kostelech světila voda, sůl a křída.²¹

Hromnice

Hromnice souvisí s křesťanskou kulturou, lidový název však s tím, co slavili křesťané, nemá nic společného. Lidově byl pojmenován podle hromu, který byl odedávna spojován se světlem, které vznikalo díky blesku. Ten však mnohokrát způsobil škody na majetku a životech. A právě proti tomuto zlu lidé začali zapalovat svíce s prosbami o ochranu. Těmto svícím se říkalo „hromničky“. V kostelech se proto začaly svítit tyto svíce, na ochranu lidí a jejich majetku. Svíce se vložila do rukou umírajícího a ostatní příbuzní se kolem něj modlili. Zároveň mělo být také otevřeno okno, aby měla duše umírajícího kudy odejít. 2. února začíná doba, která končí masopustem.²²

Masopust

Masopust, období od svátku Tří králů po začátek velikonočního půstu. Konec tohoto období se nazývá různě podle dané oblasti. Na Slovácku se konci masopustu říká fašank. V tento den se konají obchůzky po obci, při kterých se zpívá, hraje, veselí. Nesmí chybět ani jídlo. Obchůzky se účastní jak dospělí, tak děti, různé spolky. Obchůzky v obcích se odlišují. Někde jsou součástí průvodu masky, jinde se chodí bez nich, v krojích. Zastavuje se u domů, tančí se s děvčaty, popíjí se a jí.

²¹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 13.

²² Tamtéž, s. 14.

Součástí fašankového průvodu s maskami mohou být různé postavy. Od postav historických po postavy ze současného života. Mezi časté postavy patří maska medvěda, koně, „babkáré“ – muži převlečení za ženy, cikánky, nevěsta se ženichem a další.²³ Fašank v Hluku je od pradávna pouze krojový. Obchůzkáři, fašancáři, je skupina mužů z obce, kteří jsou oděni v krojích a s šavlemi v ruce. Kromě jednoho muže, který je vůdčí postavou, mají všichni dřevěné červené šavle. Vůdčí osoba nosí po celou dobu skutečnou šavli, na kterou dostává chasa výslužku v podobě slaniny, klobásek, uzeného masa. Před každým domem, kde se chasa zastaví, se tančí tanec „pod šable“. Každý muž z chasy má v ruce šavli a společně tančí poskočný tanec, který má ustálený průběh. Odehrává se v kruhu a každá sloka písničky má jinou choreografii (poskok s šavlí v ruce, proplétání pod šavlemi). Do rytmu jim hraje cimbálová muzika složená z místních muzikantů a tanečníci zpívají píseň:

*Pod šable, pod šable, aj pod obušky,
my všecker bereme, aj plané hrušky,
tady nám nedali, tady nám dajú,
komára zabili, slaniny majú.*

Následuje pokračování:

*Ej, běžela ovečka, ej hore do kopečka,
ej, a baránek za ňú, ej vyskočil si na ňu.*

*Három, három, pod kočárom,
dalo dívča fašancárom,
fašancáré, to sú chlapci,
ošidili dívča v tanci.*

²³ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 195. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

Obrázek 3 – Fašankový tanec podšable v Hluku, 2016.

Zdroj: FotoLB [online]

Součástí fašankové chasy je i vůz tažený koňmi, jenž za sebou táhne tzv. kolo osudu. Jsou to dvě figuríny, muže a ženy v krojích, které stojí na vodorovně položeném kole od vozu. Za pohybu se kolo s párem otáčí. Tento objekt má symbolizovat slunce na nebi, které je v masopustních zvycích významný prvek.²⁴

Obrázek 4 – Kolo s figurínami na fašanku v Hluku, 2012.

Zdroj: FotoLB [online]

²⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 38.

Na Slovácku to byla basa, která symbolizovala konec zábav a veselí. Při tomto pochovávaní probíhala scénka s farářem a hrobníkem, při které se říkaly všechny přestupky, prohřešky a vtípné pomluvy o lidech z obce, které organizátoři nasbírali za celý rok.²⁵

Velikonoce

Do období Velikonoc můžeme zařadit postní období, které trvá 40 dní. Začíná Popeleční středou, kdy křesťané dodržují přísný půst, a končí na Boží hod velikonoční, Velikonoční neděli. Každá neděle v tomto období nese přídavné jméno – první, druhá, třetí, čtvrtá, Smrtná a poslední je Květná. Květnou nedělí si lidé připomínají vjezd Krista do Jeruzaléma, kde se světily palmy. U nás se místo palmových ratolestí světili větvičky jívy – kočičky, které měly mít zázračnou moc. Ty si pak dávali lidé doma za svaté obrázky.²⁶

Poslednímu týdnu před Velikonocemi se říká Svatý týden nebo také Pašijový. V kostelích se čtou pašijové texty, příběhy o umučení Krista. Během tohoto týdne se odehrávají nejdůležitější události pro křesťany. Středě se říká Škaredá a v tento den se nesmí nikdo mračit, aby se nemračil celý rok. Na Zelený čtvrtek utichají kostelní zvony, neboť se říká, že odletěly do Říma. Utichnutí zvonů trvalo do Bílé soboty. Zvuk zvonů nahrazovali „hrkači“ – skupina dětí, která chodila s dřevěnými řehtačkami a klapačkami po obci. Na Velký pátek se nekonají mše, pouze se čtou texty z Bible. V tento den byl přísný půst a bylo zakázáno hýbat se zemí (kopat, sázet). Lidé se v tento také chodili umývat do potoka. Stoupli si proti proudu vody a říkali: „*Voděnko čistá, z Jordána města, omýváš kamení, umyj i mě, lidské stvoření.*“²⁷ Kdo se nemohl účastnit tohoto obřadu, tomu byla voda z potoka přinesena do domu. Na Bílou sobotu se světil oheň. Velikonoční neděle je vyvrcholením velikonočních svátků, je to den Zmrtvýchvstání Krista.

Velikonoční pondělí již není z křesťanského hlediska důležité. V tradicích je však stále velmi oblíbeným dnem. V tento den obchází chlapani a muži domy, kde bydlí dívky a ženy. Každý má s sebou pomlázku upletenou z vrbového proutí. V každé obci jí lidé říkají jinak (v Hluku pomlázce říkají „žila“, v Boršicích u Blatnice „korbáč“). Chlapani mrskali dívky s básničkou:

²⁵ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 19–196. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

²⁶ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 34.

²⁷ Informace poskytla Božena Kotačková, Hluk 27. 2. 2019.

*Hody, hody doprovody,
dejte vejce malovaný,
nedáte-li malovaný,
dejte aspoň bílý,
slepička vám snese jiný.*

Jako odměnu dostali nazdobené vajíčko neboli kraslici. Tomuto dárku se na Slovácku říká „šlaháčka“. Obdarovávání je typické pro Velikonoční pondělí, svoji výslužku dostávaly i děti od svých příbuzných.²⁸

Máje

Původně se máje stavily před domem děvčete, o které měl chlapec zájem a vyjadřoval jí tím náklonnost. Zároveň se však stavil jeden velký máj pro celou obec. V obcích mikroregionu Ostrožsko-Veselsko se máje stavěly v různou dobu. Někde se stavil 30. dubna, jinde při slavení hodů. Pro stavění máje se většinou využíval vysoký smrk či borovice, jejichž kůra se očistila po celé délce, pouze u vršku zůstala zelená část, která byla vidět z širokého okolí. Ta se zdobila krepovými fáborky, růžemi a věncem, který se zavěsil na vršek. O samotný strom se starali chlapci a muži z obce, o výzdobu se starala děvčata. Postavení májky však nebyla jednoduchá záležitost. K tomu bylo potřeba mnoho síly a vybavení, mezi které patřily žebříky a dlouhá bidla, za jejichž pomoci se máj stavěl. Na místě určeném pro máj se nejdříve musela vykopat hluboká jáma, do které se zasunula spodní část stromu. Máj byl šikmo postaven, a aby ho bylo možné vztyčit, muselo být přítomno několik desítek mužů, kteří pomocí bidel a žebříků zapřených o kmen stromu tlakem strom vzpřimovali. K dokončení stavby máje patřilo zaopatření spodní části kmenu v jámě, aby byl máj bezpečně ukotven.

Ke stavění máje neodbytně patřila jeho ochrana, neboť bylo zvykem, že chlapci z okolních obcí se nejednou postarali o to, aby máj v dané obci již nestál. Neuhlídáný máj byl pro obec velkou ostudou. Proto musel být hlídán ve dne v noci. Říkalo se, že pokud už se chlapcům podařilo dostat k nehlídanému máji, musel být uřezán nahoře pod zelenou částí.²⁹

²⁸ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000, s. 199. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10.

²⁹ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, s. 58.

3.2 Žijící tradice v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko

Velikonoční hrkání

Velikonoční hrkání je tradice, která se odehrávala v mnoha částech naší republiky. S vyvíjející se dobou však stejně jako jiné tradice začala ustupovat a dnes můžeme velikonoční hrkání vidět jen v několika obcích a vesnicích. Jednou z nich jsou i Boršice u Blatnice. Hrkání, jak se tady této lidové tradici říká, má svoji historii, kterou se však i dnes místní snaží co nejvíce dodržovat.

V dávnějších dobách se hrkání účastnili chlapi, kteří byli ministranty v kostele. Všichni tvořili jednu skupinu, kterou vedl zvolený člen, jenž posléze rozdělával výslužku tak, aby byla pro všechny spravedlivá. Hrkání probíhalo od Zeleného čtvrtku do Bílé soboty. Na Zelený čtvrtek se hrkalo v 19:00, na Velký pátek v 6:00, 12:00, 15:00 a 19:00, na Bílou sobotu v 6:00, 12:00 a 19:00 hodin. Skupina se setkala před kostelem sv. Kateřiny uprostřed obce a společně za zpěvu se vydala na obchůzku obce. Uspořádání skupiny nebylo nejspíše nijak striktně dáno, vepředu však šly děti, které před sebou vezly dřevěný trakař. Ostatní měly různé dřevěné nástroje, které vydávaly zvuky. Byly to různé řehtačky, klepače a podobné nástroje. Během obchůzky se zpívala píseň:

*My klekání klepeme,
my památku činíme,
že Kristus Pán za nás zemřel
a na kříži za nás pněl.
Proto milí křesťané,
modlete se Anděl Páně,
aby nás Pán Bůh vyslyšel,
na přímluvu Marie.*

Dnes velikonoční hrkání probíhá ve stejných časech a skupina se setkává buď u kostela, nebo u fary. Skupinu však tvoří pouze ministranti, ale i dívky a děti z celé vesnice. Děti se rozdělí na menší skupiny a každý obchází určitou část obce. Písničku, kterou dříve skupina při obchůzce zpívala, zná dnes již velmi málo dětí, proto ne každá skupina ji při chození zpívá.³⁰

³⁰ Informace poskytla Bohumila Bulínová, Boršice u Blatnice 22. 1. 2019.

Jízda králů v Hluku

Jízda králů je tradice, jejíž původ není zcela přesně znám. Je spjat s obdobím letnic, křesťanských svatodušních svátků, s obřady a slavnostmi Božího těla a průvody královniček. Forma této tradice se různila podle krajových zvláštností. Někde to byl ustálený obřad, jinde byla jízda králů hra, kterou se bavily děti a mládež.³¹

Jízda králů se dodnes jezdí ve čtyřech obcích. Ve Vlčnově, v Kunovicích, v Hluku a ve Skoronicích. V roce 2009 byla jízda králů zapsána na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury v České republice a v roce 2011 se tato velkolepá tradice zapsala do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví UNESCO.³²

Hlucká jízda králů byla poprvé písemně zmíněna v roce 1865. Slavnost se konala každý rok na Svatodušní pondělí, výjimkou byly doby válek. Takto tradice probíhala do roku 1950, kdy z důvodu politické situace byla přerušena a obnovila se v roce 1957. Od toho roku se až do roku 1965 jezdilo opět každoročně. Roku 1965 se rozhodlo, že se jízda králů bude konat vždy po třech letech jako součást Dolňáckých slavností lidových písní a tanců.³³

Současná jízda králů se koná první červencový víkend. I nadále je součástí Dolňáckých slavností písní a tanců. Samotná jízda králů se odehrává v neděli. Od pátku je však připraven program, v němž vystupují různé folklorní skupiny (jak domácí, tak přespolní i zahraniční) a večer se konají besedy u cimbálových muzik a dechových hudeb.

Hlavní, velmi důležitou postavou je král, který jezdívá v čele své družiny. Tímto králem je volený chlapec ve věku kolem 12 let. Být králem je poctou pro každého zvoleného chlapce a jeho rodinu. Královskou družinu tvoří dvacet až třicet jezdců. Dříve mohli být členem družiny pouze odvedenci, tedy ti, kteří prošli odvodem na vojnu, tzv. „legrůti“. Dnes již bývají součástí družiny chlapci a muži různého věku, od 18 do 30 let, musí to však být pouze Hlučané. Příprava těchto mužů na slavnostní jízdu začíná již několik měsíců předem, kdy jednotliví členové družiny chodí do stájí jezdit na koních, aby se naučili, jak koně ovládat a pracovat s nimi. Výběr koní musí probíhat pečlivě, neboť je potřeba, aby byli koně klidní a dobře zvladatelní. Pro družinu jsou vybíráni koně různí, pro krále a pážata vybírají bílé koně jako symbol čistoty a vznešenosti.³⁴

³¹ FROLEC, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost*. Vyd. 1. Praha: TEPS, 1990, s. 11.

³² *Nemateriální statky tradiční lidové kultury v České republice = Intangible elements of traditional folk culture in the Czech Republic*. Překlad Zdeňka Šafaříková. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, [2016], ©2016, s. 6.

³³ FROLEC, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost*. Vyd. 1. Praha: TEPS, 1990, s. 95.

³⁴ BLAHŮŠEK, Jan a TETUROVÁ, Jarmila. *Jízda králů na jihovýchodě České republiky = The Ride of Kings in the South-East of the Czech Republic*. Strážnice: Ústav Národní lidové kultury, 2012, s. 9.

Král, jedoucí v čele, je přestrojen v ženském kroji, v ústech drží růži. To na znamení mlčenlivosti. Po jeho bocích jedou dva pobočníci, pážata, také oděni v ženském kroji a s šavlemi v ruce, aby svého krále chránili. Jejich koně jsou k sobě připoutáni uzdou. Ostatní členové družiny, vyvolávači, jsou v mužských krojích a v jedné „holence“ mají zapíchnutou dřevěnou tyč, na níž je připevněný turecký šátek. Vyvolávači jedou v družině volně, aby případně mohli bránit útokům nepřátel. Všechny koně jsou ozdobeni barevnými krepovými růžemi a pentlemi. Specifickým znakem hluckých koní je velké zdobené srdce zavěšené na prsou koně.

Obrázek 5 – Krepové růže, pentle a srdce na zdobení koně.

Zdroj: archiv autorky 2017.

Hlavním dnem jízdy je neděle. Již od brzkého rána se u domů jezdců zdobí koně. Kůň je přiveden jeho majitelem, který celému aktu přihlíží. Zdobení se účastní celá rodina a přihlíží desítky dalších lidí, známých a sousedů. Při zdobení je potřeba trpělivost a opatrnost, neboť koně bývají nervózní. Na výzdobu jednoho koně je potřeba kolem 120 krepových růží, které se vyrábí několik měsíců předem. V průběhu zdobení koně se jezdec obléká do kroje. Před osmou hodinou odjíždí ke tvrzi, kde se sjíždí všichni jezdcí a za doprovodu dechové muziky se vydávají k domu krále.³⁵

³⁵ BLAHŮŠEK, Jan a TETUROVÁ, Jarmila. *Jízda králů na jihovýchodě České republiky = The Ride of Kings in the South-East of the Czech Republic*. Strážnice: Ústav Národní lidové kultury, 2012, s. 11.

Obrázek 6 – Zdobení koně u jezdce.

Zdroj: archiv autorky 2017.

U domu krále žádá hlavní vyvolávač rodiče, aby svého krále vydali.

„Hýlom, hýlom, počúvajte, rodičové milí, už nastala tá hodina, kdy vás dojecha pozdravit celá královská družina. Vašeho syna sme si svobodně za krála zvolili a chcem vás požádat, abyste ho bez obav pod našu ochranu svěřili. Víme, že váš syn ... je povahy šlechtné, vychovaný z lásky a radosti, bude ozdobú Dolňáckých slavností! Dnes je naše město naplněné hudbú, zpěvem a tancem, ale nic sa nebojte, my vám vašeho syna vrátíme spíš, než vyjde první hvězda nad Kaštancem! Hýlom!“

Následujete odpověď rodičů krále, jež svého syna vystrojili pro tuto slavnost.

„Dáváme vám krála do opatrování a dávajte naň ho pozor, aby vám ho nezebrali. Opatrujte ho jak oko v hlavě, abyste ho ochránili hravě. Hlédajte ho dobře a né, že sa vám nekde odře. A když ho v pořádku dovezete, aj královskéj slivovice dostanete! Hýlom!“

Král je se svým koněm připoután k pobočníkům a celá královská družina se za doprovodu dechové hudby a všech přihlížejících přesouvá ke starostovi, aby dostali povolení

k jízdě. Toto povolení dříve probíhalo u městského úřadu, v současnosti se konává u tvrze. Zvolený vyvolávač prosí o povolení starostu obce.

„Hýlom, hýlom, počúvajte, horní, dolní, domácí aj přespolní, co vám budu povídati o tejto slavnostní neděli. Starosto našeho města, došli jsme Vás požádat o povolení k tradiční jízdě králů, která od pradávna nese našemu městu uznání a chválu. Odkaz našich předků ctíme a chráníme jak oko v hlavě, proto hlucká jízda králů bude dycky ta nejpěknější na Moravě! Hýlom!“

„Děkuju a vitajte hlucká chaso. Jízdu králů vám povoluju, ale než platnosti nabude toto povolení, mosím vám dat ponaučení. Ke koňom buďte mírní, aby sa nesplašili a nejakú paskudu nevyvédli. K hostom, domácím aj přespolním, buďte milý a srdeční, vyvolávky jim říkajte vtípné, ale slušné. Máte kráľa chudobného, proto vybrané peníze do holínek a za košelu neschovávajte, ale zachudlej vrchnosti poctivě odevzdajte. Rozjedťte sa po městě, ľudom radost rozdávejte a krásu našich krojů ukazujte. Kráľa chraňte a kdyby vám ho Lhoňané, Dolněmčané, Vlčnovjané nebo jiní pajtáši ukráct chtěli, statečně ho braňte! Hýlom!“

„Pane starosto, za Vaše povolení děkujem velice a slubujem, že letošní jízda králů proběhne v pořádku a podle starodávné tradice! Hýlom!“³⁶

Po obdržení povolení od starosty se družina vydává na cestu po městě. V minulosti se jezdilo po celém městě, ve všech ulicích. Dnes se hlavní objížďka odehrává po Hlavní ulici od náměstí směrem na Dolní Němčí k objektu firmy Autopal, odtud ulicí Boršickou zpátky na ulici Hlavní. Poté se někteří jezdci vydávají na „lán“, to jsou dvě sídliště na dolním konci, a objedou tamější ulice. Posléze se připojí k ostatním v ulici Antonínské směrem k JZD, kam se koně i s jezdci přesouvají na statek, kde dostanou oběd a pohoštění. V 14:00 hodin vychází průvod krojovaných v čele s celou družinou jezdců a králem.

Nejdůležitějším úkolem jezdců – vyvolávačů – jsou jejich vyvolávky. Jsou to veršované říkanky, za které jezdci získávají peníze na krále do košíků. Vyvolávky mají být vtípné, nikdy by však neměly být urážlivé. Při průvodu obcí jezdci říkají typické vyvolávky.

³⁶ Jízda králů Hluk 2017. In: Youtube [online]. 11. 7. 2017. [cit. 2019-01-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=m9etMu5fHZA>. Kanál uživatele kameramanbob .kameramanbob

Někdy však vyvolávkami reagují na aktuální okolnosti, je tedy zapotřebí umění reagovat a v rychlosti vymyslet verše, jež se na danou situaci hodí. Mezi staré, tradiční vyvolávky patří například tato:

„Na krála, na krála! Máme krála chudobného, ale za to poctivého! Nemá šatů, ani botů, musí chodit na žebrotu! Zebrali mu tři sta koní z prázdných stájí, zebrali mu tři sta volů z prázdných dvorů, zebrali mu tři tisíce z prázdnéj truhlice! Hýlom!“

Některé vyvolávky mají jezdci připraveny předem. Těmi reagují na život v obci a komentují aktuální dění. S těmito vyvolávkami baví diváky na náměstí uprostřed obce.

„Hýlom, hýlom, počívajte! Horní, dolní, domácí aj přespolní, co vám budu povídati o tento slavnostní neděli! Zastav sa můj koničku, ostaň stát, ať možu všechny lidí v Hluku přivítat! Vítám vás všechny na tejto slavnosti, kde vám ukážeme naše starodávne zvyklosti! Je to jízda králů velice oblíbená, kerú hlucká chasa provádá odpradávná! Přejeme vám, abyste sa u nás dobře měli a na všechny starosti zapomněli! Hýlom!“

„Hýlom, hýlom, počívajte! Starostové obcí, státu a celého aparátu! Vitajte tu mezi nama, povykládat si chcem s vama! Sme stejnej kože, stejnej krve, porozumět si snád' možem! Mezi lidí včilkaj podťe, raut do sebe rychlo hodťe, až půjdete kolem košů, hodťe nám tam trochu grošů! Hýlom!“

„Hýlom, hýlom, počívajte! Na hřišti sa ešte nekoplo do hlíny, letijú už obců zaručené noviny! Za dvacet mega prej tam bude tráva vyhřívaná aj umělá, ale ešte sa neví, kdy sa to dodělá! Ani hlučtí fotbalisti termínem si nejsú jistí! Prý dojde k uvolnění miliónů, až Spartak porazí Barcelónu! Hýlom!“

„Hýlom, hýlom, počívajte! Chtěli bysme zachovat, hrdost našich dědů, my jich tady cítíme, jak oni s nama jedú! Sedijú na každém koni, oni sú v nás, my jsme oni! Hýlom!“

„Hýlom, hýlom, počívajte! Šikovná děvčica stojí tady v trávě a já sem sa do ní zamiloval právě! Chtěl bych jí dat z koňa ty nejpěknější mašle, mně sa ona lúbí, ale ona na mě kašle! A ty moje mašle, větérek už bere, mně sa ona lúbí, ale ona na mě...! Hýlom!“

„Hýlom, hýlom, počúvajte! Tato pani sa na mňa pekne dívá, jí určité v peněžence groš na kráľa zbývá! Hýlom!“

Obrázek 7 – Jezdci při vyvolávání na náměstí.

Zdroj: archiv autorky 2017.

Po projetí královské družiny obcí se odpoledne v 14:00 hodin na dolním konci Hluku u „křížku“ shromáždí krojovaní z celého města, kteří společně s celou družinou projdou městem na horní konec, pod slavobránou s nápisem „Na téj hluckéj věži, zlatá baňa leží!“ a zamíří na sportovní stadion, kde je poslední vyvolávkou a předáním krále zpět rodičům oficiálně ukončena část průvodu s jízdou králů a začíná hlavní nedělní program Dolňáckých slavností. V něm vystupují všechny místní i přespolní folklorní skupiny.

Po skončení programu je samozřejmostí, že se jezdec o svého koně musí postarat i při „odmašlování“. Po domluvě s majitelem si koně jezdec přivede k domu nebo na statek, kde se kůň odstrojí. Večer následuje setkání všech jezdců na tvrzi při společném pohoštění a muzice.³⁷

³⁷ Informace poskytl Michal Kotačka, člen družiny jízdy králů 2017, Hluk 20. 1. 2019.

Obrázek 8 – Král se svým pobočníkem, 2017.

Zdroj: archiv autorky 2017.

Pout' ke sv. Antonínku

Tradice poutí existuje ve společenském životě velmi dlouho. Již v Druhé knize Mojžišově Hospodin přikazuje Židům vydávat se na pouť do Jeruzaléma v období sklizně. Poutní místa byla spjata se zázraky, o kterých se lidé postupně dozvídali. Na Moravě se fenomén poutnictví obnovil po roce 1863, kdy Velehrad slavil tisící výročí příchodu Cyrila a Metoděje. Mezi nejnavštěvovanější poutní místa na Moravě patřily Velehrad, Provodov, sv. Kopeček u Olomouce, Štípa u Zlína a sv. Antonínek u Blatnice. Způsob putování se vyvíjel. Dříve se chodilo pěšky, později se začalo využívat vlaků, autobusů a dnes i osobních aut.

Na pouť ke sv. Antonínku u Blatnice se chodívalo pěšky. Někteří poutníci jezdívali na kolech. Nejpočetnější skupinou poutníků byla mládež, která se jí účastnila, aby si vyprosila svého milého.³⁸ Poutníci putovali nejen z Blatnice, ale i z Hluku, Ostrožské Lhoty, Uherského Ostrohu a celého blízkého okolí. Poutníci chodívali oděni v krojích a tato tradice se dodržuje dodnes při domácí pouti ke cti svatého Antonína, která se koná v den svátku (13. 6.), hlavní pouti ke cti sv. Antonína, která je první neděli po svátku a také při děkovné pouti, dožínkové, která se koná poslední víkend v srpnu. Pro přihlížející je jistě zajímavá mše odehrávající se pod širým nebem, vedle kaple. Po skončení mše se lidé rozejdou za doprovodu tónů dechové

³⁸ TARCALOVÁ, Ludmila. Z klenotnice Moravy. Poutě a poutníci. Dobrý den, Slovácko 3, Díl I. - č. 25 (23.6.1997), s. 9; Díl II. - č. 26 (30.6.1997), s. 9.

hudby, hrající pod stromy, ke stánkům se sladkostmi, jídlem a suvenýry. Zpáteční průvod směřující do Blatnice zastavoval u místní hospody, kde hrála hudba a lidé se zde scházeli k tanci.

Dnes je toto poutní místo stále velmi oblíbené, i když většina poutníků již nechodí ke sv. Antonínku prosit za své protějšky. Součástí dnešních poutí je nepřeborné množství stánků a kolotočů, jež lákají především děti.³⁹

Hody s právem

V mikroregionu Ostrožsko-Veselsko se dodnes konají hody s právem. Touto tradicí se mohou chlubit obce Boršice u Blatnice, Ostrožská Lhota, Ostrožská Nová Ves, Uherský Ostroh a Veselí nad Moravou. V každé obci však mají svůj specifický průběh. Svým průběhem se nejvíce odlišují hody v Boršicích u Blatnice. Hody tam drží ročník, který daný rok slaví 18. narozeniny. Všichni se nazývají stárci a pořádají celou zábavu. Na sobotní večerní zábavě vystupují s nacvičeným pásmem, ještě před nimi se však představí tzv. področník, jenž bude držet hody následující rok. V ostatních zmíněných obcích jsou hody podobnější. Stárci jsou dva zvolení lidé, dívka a chlapec, a kolem sebe mají další krojované, hodovou chasu. Někde se volí ještě mladší stárci, není to však tradiční ve všech obcích. Nejvíce jsou si podobné hody s právem v Ostrožské Lhotě, Ostrožské Nové Vsi a Uherském Ostrohu.

V Ostrožské Lhotě se hody s právem konají každý lichý rok. Podle kostela sv. Jakuba Většího se odehrávají nejbližší neděli k jeho svátku (25. července). Tradice hodů se v průběhu let měnila, některý rok byli pouze jedni stárci, jeden rok byli zvoleni dokonce stárci trojí. Současné hody se odehrávají následovně. Hodová chasa své právo převezme u stárků z předešlého roku. Získaná práva pak stárky nazdobí. V týdnu před konáním hodů se chlapci z chasy postarají o boří, kterým se zdobí domy stárků, starosty, hřiště a sál. Chasa zvolí dva páry stárků, kteří s tím musí souhlasit. Jejich úkolem je zabezpečit vše, co se kolem hodů má připravovat. V pátek pořádají besedu u cimbalu, v sobotu s celou chasou a dechovou hudbou obcházejí dědinu a zvou občany na nedělní hodovou slavnost. Vyvrcholením hodů je sváteční neděle, která začíná mší. Poté stárci pohostí celou krojovanou chasu, muzikanty, ale i všechny přihlížející u sebe doma. Povolení k hodům získává chasa se stárky od starosty, a to před obecním úřadem. Listinu, která ukládá práva a povinnosti, chase přečte a následně vloží do

³⁹ JANČÁŘ, Josef. *Proměny Slovácka: (lidová kultura – od feudálního poddanství k postmodernímu společenství)*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 249.

velkého práva. To má tvar válce, je dřevěné a ozdobené barevnými stuhami. Poté, co chasa získá právo, odcházejí všichni přítomní na hodovou zábavu.

Ostrožská Nová Ves své hody slaví na svátek sv. Václava, tedy okolo 28. září. Zvykem hodů na Ostrožsku je stavět máj uprostřed obce. Hodová chasa si volí mladší a starší stárky vždy na jeden rok (někdy jsou zvoleni pouze jedni stárce). Hody začínají v sobotu, kdy se chasa sejde u kapličky v Chylicích, podstárek pronese svoji řeč a začíná *chození po stárcích*.

„Vitaj chaso, su rád, že sa nás tu dneska sešlo tak moc aj přesto, že byla včera taková divoká noc. Máju jsme pohlédali a písničky zazpívali, aj vína hezky popili. Ale včil už měsíc zašel a slunko svítí na celú dědinu a já už sa těším na ty naše stárky, ale aj na tu hodovou hostinu. Toš chaso napíjme sa dobrého vína ze džbánu a pojdme pro toho našeho stárka a potom aj pro stárku.“

Své stárky si jde chasa s muzikou průvodem vyzvednout k nim domů, kde mají stárce připravené pohoštění. O stárka žádá podstárek slovy:

„Prosím o klid milá chaso, nastala tu vážná věc, došli jsme si před domeček o našeho stárka říct. Cvrliká si v dědině kdejaký vrabec, že v tomto domečku sa dneska schovává švarný chlapec. Doma jim prý koně dupú a klidu by tam nebylo, tak sa jinde ubytoval, aby sa to lúbilo. Cimbály sa u nich stavíjú a stárek prý na jeden hrát umí, ale dneska Juro zahod' paličky a pod' si s nama užít hody, nech si o tom eště celý rok vykládajú všecy novoveské tetičky. Tak už vyjdi ven Juro a pojdme pro tu našu stárku, ale nejdřív si tu eště nalejme dobré víno do pohárku.“

Stárek pronese ke své chase také svoji řeč:

„Vítám vseckých Novovešťanů, Chyličanů aj přespólních. Díky taky podstárkovi, že zaklepal tu u dveří. Vítám také vsechny z chasy, že ste došli su velice rád, o to abych mohl stárkovat, mosel sem sa pár roků rvat. Paličky sem nechal doma, na Václava nehraju, tento víkend zpívám, tančím, veselím sa pod májů. Aj když nejsme u nás v ulici, určitě neporuším tradici. Sešli sme sa v počtu hojném a pro stárku si stejně dojdem. No, nebudu víc mudrovat, radši pojdme hodovat.“

Poté si jde stárek za doprovodu celé chasy a muziky vyzvednout stárku k jejímu domu.

„Tak sem si došel pro tu moju stárku, mám tu pro ňu eště trochu vínka ve džbánu (klepe na vrata). Vyjdi stárko, vyjdi ven, dlúho tu stát nebudem! (vyjde stárka) Vidím, že si nastrojená velice, už sa těším, až půjdem spolu večer k muzice. Po cestě nám v krku vyschlo, mohla bys nám vínka dat, pak půjdeme za starostú, ať možeme hodovat!“

Také stárka před vlastním domem vítá chasu s muzikou, ale i všechny přihlížející.

*„Tak vás tady vítám, chaso, daleko ste nedošli,
letos ste s tým mojím stárkem, ani járek nepřešli.
Ani nevíš, jak su ráda, žes pro mě došel stárku aj s celé chasú hodovú
pro tebe Jiříčku mám už dlúho voničku na klobúk hotovú.
Do krojů sme sa zas po roku nastrójili,
abysme po celej dědině parádu narobili.
Ale aby sa o našich hodách široko daleko vědělo,
mosíme tančit a zpívat veselo.
Babička ně kordulku vyšila, mamka mašle malovala,
tatiček zas gořalky vypálil, toš né aby ju nikdo nechválil.
Tancujte, zpívajte, šak sem sa na to tolik těšila,
no a co bych to byla za stárku, kdybych vás u nás doma nepohostila.
Abysme nachystali pořádnú hostinu,
zapojili sme celú rodinu.
Toš už podťte koštovat,
zpívat, tančit, hodovat!“*

Po proslovu stárky následuje sólo pro stárky. Následně se pak přesunují ke starostovi pro právo. Předávání probíhá v současnosti před budovou základní školy. Stárek se stárkou žádají starostu obce o povolení.

*Čí sú hody? Přeca naše!
A jak bývá ve zvyku,
došli sme si koledovat o hodovú muziku.
Aj lumpů máme spočítaných,*

jak od kraja, tak z prostředka.

*Sme domluvení s výčepníkem,
že budeme šetřit mladým vínem.
Kdysi už sme měli stárka
ze vzdálenější dědiny,
a proto také,
ten rok další, řádné hody nebyly.
Lóni už to bylo lepší,
dodržela sa tradice,
enom sa to trošku vymklo
téj Blatnickéj muzice.
Včil za úřední povolení
na tú hodovú muziku,
slubujem vám rukydáním,
že nezačnem s fackováním
a všeccko bude v rychtiku.
Zveme vás sem, páni radní,
možeme si po štamprli dat,
a pak když nám povolíte,
půjdem začat hodovat.⁴⁰*

Než starosta povolí hody, vystoupí před chasou a všemi přihlížejícími maškara v oblečení policajta. Jeho proslov obsahuje nejrůznější informace, jak o letošních stárcích, tak o dění v celé obci. Poté následuje řeč starosty, který chasa připomene jejich povinnosti a hody povolí. Právo nese stárek, který vede celý průvod na hodovou zábavu. Tam chasa vystoupí s nacvičeným pásmem. V neděli chodí chasa společně pouze do kostela.

V Uherském Ostrohu jsou tzv. tereziánské hody. Slaví se na svátek sv. Terezie, i přestože tamější kostel je zasvěcen sv. Ondřeji. Slavnost tedy vychází na druhu nebo třetí říjnovou neděli. V pátek se staví māj před místním zámekem a poté vystupují místní folklorní skupiny se svými pásmy. Na večerní zábavě hraje cimbálová muzika. V sobotu se *chodí po stárkoch*. Průběh obchůzky se může lišit. Někdy se nejdříve vyzvedává mladší a starší stárek,

⁴⁰ Informace poskytl Jiří Galuška, stárek 2018 v Ostrožské Nové Vsi, Ostrožská Nová Ves 3. 2. 2019.

posléze obě stárky. Jindy se jde nejdříve pro oba mladší stárky a poté pro starší. Chasa totožně jako v jiných obcích bývá pohoštěna stárky, stejně jako ostatní přihlížející. Všichni pak směřují k zámku, kde sídlí starosta a předá hodové chasa právo. Večer následuje hodová zábava, během ní je chasa povinna hlídat své právo. V opačném případě by ho musela vykoupit několika litry vína. Program hodů pokračuje v neděli, kdy je hodová mše.⁴¹

Hody s právem v těchto třech obcích spojuje nejen jejich průběh, ale i kroje. Ty jsou ve zmiňovaných obcích velmi podobné. Slavnostní kroje jsou bohaté, je na nich řada výšivek a oproti jiným krojům působí až honosně. V těchto krojích se dnes chodí na hody a při jiných slavnostních událostech. Dříve se v nich ženy vdávaly.

Součástí mužského slavnostního kroje je košile s měchovitými rukávy a barevnou výšivkou na hrudi, límečku, ramenech a rukávech. Na košili muži nosí kordulu s oranžovým třepením. Šňurované nohavice drží vybijený opasek a do poklopce se dává šáteček s třásněmi. Jako obuv ke kroji se nosí vysoké černé boty.

Ženský kroj se skládá z více částí. Dominantním prvkem jsou rukávce, které jsou lomené a hustě vrapené, u loktů mají výrazné krajkové kadrle. Také na ženských rukávcích jsou výšivky. Na rukávce se obléká kordula, která je ozdobena výšivkou. Na krku žena nosí obojek. Sukní nosí několik vrstev. Těm spodním se říká spodničky, jsou to sukně z bílého plátna, které jsou lemovány na spodním okraji krajkou. Vrchní sukně jsou dvě. Přední, fěrtúšek, je barevná sukně ve spodu lemovaná krajkou. Zadní sukně, šorec, je vrapená černá sukně, která má nahoře pás s výšivkou. Pokud nejsou ženy vdané, mohou ke slavnostnímu kroji nosit čepení. Pokud jsou již vdané, nosí uvázaný šátek. Na nohou se nosí černé vysoké boty.⁴²

⁴¹ TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku*. Vyd. 1. V Uherském Hradišti: Slováké muzeum, 2008, s. 160–164.

⁴² DVOULETÝ, Michal et al. *Na paletě krojů: slováké slavnosti vína a otevřených památek Uherské Hradiště*. Vyd. 1. Uherské Hradiště: Nadace Děti-kultura-sport, 2010, s. 210.

Obrázek 9 – Ženský a mužský slavnostní kroj z Ostrožské Lhoty.

Zdroj: Dvouletý, 2010, s. 229.

Obrázek 10 – Ženský a mužský kroj z Ostrožské Nové Vsi.

Zdroj: Dvouletý, 2010, s. 219.

Obrázek 11 – Ženský a mužský slavnostní kroj z Uherského Ostrohu.

Zdroj: Dvouletý, 2010, s. 213.

4 KULTURNÍ TRADICE REGIONU V KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH

Kapitola přibližuje RVP ZV a ŠVP, seznamuje stručně s obsahem dokumentů a jejich umístěním v kurikulárních dokumentech. V podkapitole Kulturní tradice regionu v RVP ZV jsou popsány oblasti, ve kterých je možné toto téma realizovat. V podkapitole Charakteristika ŠVP je rozebrán ŠVP jedné základní školy z mikroregionu Ostrožsko-Veselsko z pohledu začlenění kulturních tradic regionu.

4.1 Charakteristika RVP ZV

RVP ZV je součástí státní části vzdělávacího systému. Obsah RVP ZV splňuje požadavky Národního programu vzdělávání (tzv. Bílé knihy), ve kterém je definováno vzdělávání souhrnně a podle vzdělávací politiky jsou v něm stanoveny cíle a záměry pro vzdělávací systém České republiky.⁴³ RVP ZV stanovuje vzdělávací obsah pro jednotlivé oblasti školního vzdělávání. Stanovuje také očekávané výstupy a učivo dané oblasti.

RVP ZV je úzce spjat s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Pro primární vzdělávání je RVP PV velmi důležitý, neboť RVP ZV na něj plynule navazuje.

Na školní úrovni jsou realizovány ŠVP, které si vytváří jednotlivé školy podle vlastních strategií a které jsou vytvářeny na základě RVP ZV.

Všechny dokumenty jsou veřejné a musí být přístupné jak pro pedagogické pracovníky, tak pro širokou veřejnost.

4.2 Vzdělávací oblasti RVP ZV

RVP ZV obsahuje devět vzdělávacích oblastí, které jsou zastoupeny vzdělávacím oborem (nebo vzdělávacími obory):

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)

⁴³ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha* [online]. Praha: MŠMT, 2001 [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>

- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Pro primární vzdělávání jsou stanoveny následující vzdělávací oblasti a obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Obsahem RVP ZV jsou dále průřezová témata, která reprezentují aktuální problémy, jež jsou součástí dnešního světa. Žáci se pomocí těchto témat mohou blíže seznámit s děním jak v naší zemi, tak s děním v zahraničí. Tato témata jsou povinná a každá škola je musí realizovat jak na 1. stupni, tak i na 2. stupni. Není nutné mít však všechna průřezová témata v každém ročníku. Způsob realizace si stanoví škola ve svém ŠVP.

Pro základní vzdělávání jsou vymezena tato témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Enviromentální výchova
- Mediální výchova

4.3 Kulturní tradice regionu a jejich teoretické zakotvení v RVP ZV

V RVP ZV se objevuje hned několik oblastí a oborů, ve kterých můžeme téma kulturních tradic realizovat a přiblížit tak žákům prostředí, ve kterém žijí. Mezi tyto oblasti patří:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Umění a kultura (Hudební výchova)
- Člověk a zdraví (Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

V následujících podkapitolách jsou jednotlivé oblasti rozebrány podrobněji.

4.3.1 Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace

Jazyk a jazyková komunikace je jedna z nejdůležitějších oblastí ve výchovně-vzdělávacím procesu. Jejím cílem je, aby žák byl vybaven takovými znalostmi, díky kterým porozumí různým druhům sdělení, dokáže na ně správně reagovat a zároveň vyjadřovat své postoje. Oblast se dělí na vzdělávací obory Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk.

Vzdělávací obor Český jazyk a literatura má tři složky: Komunikační a slohová výchova, Jazyková výchova a Literární výchova.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura	
Komunikační a slohová výchova	
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	<ul style="list-style-type: none">– reprodukuje obsah přiměřeně složitěho sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta– rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace– sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržáním časové posloupnosti
Učivo	<ul style="list-style-type: none">– čtení – praktické čtení; věcné čtení (čtení jako zdroj informací, čtení vyhledávací, klíčová slova)– naslouchání – praktické naslouchání; věcné naslouchání

	<ul style="list-style-type: none"> – mluvený projev – vyjadřování závislé na komunikační situaci; komunikační žánry: vypravování, dialog na základě obrazového materiálu – písemný projev – žánry písemného projevu: popis; vypravování
--	---

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura	
Jazyková výchova	
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	– rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary
Učivo	<ul style="list-style-type: none"> – slovní zásoba a tvoření slov – slova a pojmy, význam slov, slova jednoznačná a mnohoznačná, antonyma, synonyma, homonyma; stavba slova (kořen, část předponová a příponová, koncovka) – tvarosloví – slovní druhy, tvary slov

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura	
Literární výchova	
Očekávané výstupy – 1. období, žák:	<ul style="list-style-type: none"> – čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku – vyjadřuje své pocity z přečteného textu – rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	<ul style="list-style-type: none"> – vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je – při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy
Učivo	<ul style="list-style-type: none"> – poslech literárních textů – zážitkové čtení a naslouchání – tvořivé činnosti s literárním textem – volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace – základní literární pojmy – literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka; spisovatel, básník, kniha, čtenář; divadelní představení, herec, režisér; verš, rým, přirovnání

4.3.2 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jediná oblast realizovaná pouze na 1. stupni ZŠ. Jedná se o oblast, která pojímá širokou škálu témat. Pomocí pěti okruhů (Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví) se žáci učí o svém nejbližším okolí (rodině, bydlišti), chování mezi lidmi (základní práva a povinnosti, vhodné chování), rozdílech mezi minulostí a současností (události rodiny, regionu, historie země), přírodě a také o tom, jak funguje a pracuje lidské tělo.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět	
Místo, kde žijeme	
Očekávané výstupy – 1. období, žák:	– začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	– vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického
Učivo	– obec (město), místní krajina – její části, poloha v krajině, minulost a současnost obce (města), význačné budovy, dopravní síť

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět	
Lidé kolem nás	
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	– poukáže v nejbližším společenském a přírodním prostředí na změny a některé problémy a navrhne možnosti zlepšení životního prostředí obce (města)
Učivo	– kultura – podoby a projevy kultury, kulturní instituce, masová kultura a subkultura

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět	
Lidé a čas	
Očekávané výstupy	– využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě,

<p>– 1. období, žák:</p>	<p>rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije – uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost
<p>Očekávané výstupy – 2. období, žák:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy – využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movitých kulturních památek – rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik – srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik
<p>Učivo</p>	<ul style="list-style-type: none"> – orientace v čase a časový řád – určování času, dějiny jako časový sled událostí, kalendáře, letopočet, generace, denní režim, roční období – současnost a minulost v našem životě – proměny způsobu života, bydlení, předměty denní potřeby, průběh lidského života – regionální památky – péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost – báje, mýty, pověsti – minulost kraje a předků, domov, vlast, rodný kraj

4.3.3 Vzdělávací oblast Umění a kultura

Oblast, ve které dítě získává jiné než jen racionální vědomosti. Jde především o prohlubování estetického vnímání a citění. Dochází k rozvoji tvořivosti, specifického citění, komunikace s uměleckým dílem, komunikace s ostatními a rozvoji sebe sama.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Hudební výchova	
Očekávané výstupy – 1. období, žák:	<ul style="list-style-type: none"> – zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase – rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem – využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	<ul style="list-style-type: none"> – zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasu v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti – ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace
Učivo	<p>Vokální činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání, výslovnost, nasazení a tvorba tónu, dynamicky odlišený zpěv), hlasová hygiena, rozšiřování hlasového rozsahu <p>Instrumentální činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – hra na hudební nástroje – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod. <p>Hudebně pohybové činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – taktování, pohybový doprovod znějící hudby – jednoduché lidové tance <p>Poslechové činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – hudební styly a žánry – hudba taneční, pochodová, ukolébavka apod.

4.3.4 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví umožňuje dítěti poznávat sebe samo jako živou bytost, seznamuje dítě s tím, co vše je potřeba pro zdravý život (duševní, tělesný), jak o něj pečovat a posilovat ho. Seznamují je také s riziky, která mohou jejich život ohrozit, a předkládají jim možnosti, jak se v takových situacích chovat.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Tělesná výchova	
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	<ul style="list-style-type: none"> – zvládá v souladu s individuálními předpoklady osvojované pohybové dovednosti; vytváří varianty osvojených pohybových her – jednoduše zhodnotí kvalitu pohybové činnosti spolužáka a reaguje na pokyny k vlastnímu provedení pohybové činnosti
Učivo	TV činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností <ul style="list-style-type: none"> – rytmické a kondiční formy cvičení pro děti – kondiční cvičení s hudbou nebo rytmickým doprovodem, základy estetického pohybu, vyjádření melodie a rytmu pohybem, jednoduché tance

4.3.5 Vzdělávací oblast Člověk a svět práce

Zaměřuje se na dovednosti pro praktický život dítěte. Seznamuje dítě s různými typy lidské činnosti, je nedílnou součástí vzdělávání, neboť žáka připravuje na budoucí život ve společnosti.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a svět práce	
Očekávané výstupy – 2. období, žák:	– využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic
Učivo	– lidové zvyky, tradice, řemesla ⁴⁴

Z výše uvedených bodů, které jsou přímo vyňaty z RVP ZV, je zřejmé, že prostor pro realizaci vyučování s prvky kulturních tradic je velmi široký a umožňuje učitelům zařadit široké spektrum aktivit a činností, které u žáků mohou posílit vztah k rodnému místu, k jeho kultuře a historii.

4.4 Kulturní tradice regionu a jejich zakotvení v ŠVP

V této podkapitole jsme se zaměřili na analýzu školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP) Základní školy Hluk, která sídlí v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko z pohledu začlenění kulturních tradic regionu do výuky.

⁴⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

Obecně je ŠVP kurikulární dokument na školní úrovni, neboť si jej zpracovává každá škola individuálně podle svých potřeb. Je tedy v kompetenci ředitele školy, jaký obsah bude daný ŠVP mít.

ŠVP, který jsme si pro naši analýzu vybrali, patří základní škole, kterou navštěvuje přibližně 370 žáků. Tato škola má 18 tříd, tedy 9 ročníků ve dvou paralelních třídách. Součástí školy je školní družina a jídelna. Ve škole působí 26 pedagogů.⁴⁵

V ŠVP jsme vyhledávali školní výstupy a k nim učivo, díky kterým mají učitelé školy možnost realizovat výuku se zapojením prvků kulturních tradic daného regionu.

Následující text obsahuje vyjmuté části z ŠVP:

Vzdělávací oblast Vyučovací předmět období – ročník	Školní výstupy	Učivo
Český jazyk a literatura Literární výchova 1. období – 3. ročník	– dokáže vylíčit atmosféru přečteného textu – vyjadřuje své postoje, myšlenky – hledá podstatu příběhu a jeho smysl	– místní pověsti
Český jazyk a literatura Literární výchova 2. období – 4. ročník	– dokáže vystihnout a zaznamenat své dojmy z přečteného textu – dokáže zaujmout svůj postoj k přečtenému textu – orientuje se v základních literárních pojmech	– pověst, povídka, hlavní postavy, bajka
Člověk a jeho svět Prvouka 1. období – 1. ročník	– pojmenuje nejdůležitější budovy a objekty ve městě – s pomocí začlení město do příslušného kraje a obslužného centra	– naše město – okolí školy a bydliště
Člověk a jeho svět Prvouka 1. období – 2. ročník	– upevňuje se povědomí o historii, zvycích a tradicích regionu	– historie města, kulturní tradice, zvyky a památky – orientace v nejbližším okolí města – vycházky

⁴⁵ RVP ZV – ŠVP ZŠ Hluk [online]. Hluk, 2016. [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.zshluk.cz/vedeni-skoly/svp-skoly/>

<p>Člověk a jeho svět</p> <p>Prvouka</p> <p>1. období – 3. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uvědomuje si, že člověk je součástí vyvíjející se společnosti – porovnává život v současnosti a minulosti 	<ul style="list-style-type: none"> – opakování učiva z 2. ročníku
<p>Člověk a jeho svět</p> <p>Vlastivěda</p> <p>2. období – 4. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – orientuje se v pojmech obec, oblast, region, kraj – vyhledává zvláštnosti a specifické znaky regionu (přírodní, historické, kulturní) – má přehled o kulturních a historických památkách, významných událostech a osobnostech 	<ul style="list-style-type: none"> – kraje – náš kraj – náš region
<p>Člověk a jeho svět</p> <p>Vlastivěda</p> <p>2. období – 5. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – orientuje se v historickém vývoji událostí naší vlasti a regionu – využívá místních informačních zdrojů (muzeum, výstavy) 	<ul style="list-style-type: none"> – 2. světová válka – protektorát – ČSR po válce
<p>Hudební výchova</p> <p>Hudební výchova</p> <p>1. období – 2. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – zpívá kultivovaně, intonačně čistě, má smysl pro rytmus – rozlišuje hudbu vokální, instrumentální a jednotlivé hudební nástroje 	<ul style="list-style-type: none"> – práce s písní dle výběru – hudební nástroje: cimbál, varhany, klarinet
<p>Hudební výchova</p> <p>Hudební výchova</p> <p>1. období – 3. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – zpívá kultivovaně, intonačně čistě, má smysl pro rytmus – pohybově vyjadřuje melodii, tempo, dynamiku, emocionální zážitek z hudby 	<ul style="list-style-type: none"> – práce s písní dle výběru – jednoduché lidové tance
<p>Hudební výchova</p> <p>Hudební výchova</p> <p>2. období – 4. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – upevňuje získané pěvecké dovednosti – doprovází skladby a písně na rytmické nástroje 	<ul style="list-style-type: none"> – hudební styly a žánry: píseň lidová, umělá
<p>Hudební výchova</p> <p>Hudební výchova</p> <p>2. období – 5. ročník</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pohybově ztvárňuje hudbu – pracuje s poslechovými skladbami různých žánrů 	<ul style="list-style-type: none"> – taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance (region)

		<ul style="list-style-type: none"> – pamětné uchování tanečních pohybů – hudební styly a žánry: lidová balada
Tělesná výchova Tělesná výchova 1. období – 2. ročník	– zvládne jednoduché pohybové činnosti a přispívá k jejich zdokonalování	– základní estetika pohybu těla – poskoky v rytmu, cval stranou
Tělesná výchova Tělesná výchova 1. období – 3. ročník	– zvládne jednoduché pohybové činnosti a přispívá k jejich zdokonalování	– cvičení s hudbou
Tělesná výchova Tělesná výchova 2. období – 5. ročník	– vytváří vlastní pohybové představy, tvořivě zachází s pohybovými dovednostmi	– rytmické a kondiční formy cvičení pro děti – tanečky, základy estetického pohybu
Člověk a svět práce Pracovní činnosti 2. období	– zařazuje při tvořivých činnostech prvky lidových tradic	– základní stehy, sešívání, stříhání a lepení textilu – využití prvků lidových tradic

Z výše uvedené tabulky, jež obsahuje výstupy a učivo z ŠVP, můžeme tedy konstatovat, že nechybí žádná oblast z RVP ZV, která již byla zmíněna v předchozí kapitole a v které je možné výuku kulturních tradic realizovat, a učitelé 1. stupně dané základní školy mají tedy dobrý základ pro svoji práci v rámci seznamování žáků s regionem a jeho kulturou.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 CHARAKTERISTIKA A CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole jsou představeny záměry empirické části, jejich zdůvodnění a jednotlivé cíle výzkumu.

Kulturní tradice jsou z našeho pohledu důležitou součástí života určitého společenství a vnímáme je jako důležité. Jsou jedním z prostředků, jak člověk může poznat prostředí, ve kterém žije (či vyrůstal) a zároveň je vnímáme jako nedílnou součást života jedince a jeho rodiny. Tento fakt je patrný i z jiných výzkumů, které již byly provedeny. Jako příklad uvedeme výzkum z let 1996–1997, který zachycuje názory dětí, které jsou členy folklorních souborů, a jejich vnímání toho, co považují za domov, co si pod ním představují. Tento výzkum byl součástí projektu Ministerstva kultury Dítě – folklor – domov. Projekt realizovali na půdě Ústavu lidové kultury ve Strážnici, v jeho čele stáli Věra Frolcová, Šárka Portešová, Alena Schauerová a Josef Švancara. Z části výzkumu, která se věnuje místní a regionální tradici lidové kultury v životě dětí jako perspektivním hodnotám domova, je patrné, že domov je velmi často v dětských očích spjat s obcí, kde dané dítě vyrůstá, s lidovou písní konkrétní oblasti a také svátky a slavnostmi, konajícími se v místě bydliště dítěte.⁴⁶

Zároveň je zřejmé, že jedním z hlavních zdrojů hodnot, které jsou pro dítě důležité a utváří také jeho pojetí domova, je rodina. Ta má nezastupitelnou funkci v životě dítěte a díky ní má nejrůznější možnosti, jak sebe i své okolí poznávat. Rodina má na dítě ten největší vliv. Hodnoty, které má ta která rodina, se přenášejí na dítě v ní vyrůstající. Děti, jejichž rodiče ve svém mládí navštěvovali folklorní soubory, se velmi často stávají také členy folklorních souborů a mají tak k lidové kultuře blízko. Jak ale můžeme v dětech, které nepocházejí z takových rodin, prohlubovat zájem a povědomí o regionální kultuře, o místních tradicích? Jak se ony děti mohou seznámit s konkrétními zvyky, slavnostmi a životem předků v jejich obci či městě?

Vnímáme jako logické, že o takové děti (a samozřejmě všechny ostatní) by se měla postarat škola. Ta je totiž dalším zdrojem, který dítěti může předat hodnoty, jež ho přiblíží k rodnému místu, jeho kultuře a zvykům. Takové výchově, výchově v základní škole, říkáme institucionální výchova. Již v 19. století bylo jasné, že tradiční lidová kultura a folklor je důležitá v životě dítěte. Na rozhraní 19. a 20. století se tradiční lidová kultura běžně vyučovala ve školách, neboť se dostala do učebnic. Avšak jak již víme, historie našeho národa

⁴⁶ SCHAUEROVÁ, Alena a kol. *Kde jsme doma: mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů*. Vyd. 1. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 7.

neskýtá jen události hodné obdivování, nýbrž i události, jež se zasadily o změny ve společenském živě lidí. Ty měly za následek změnu a v nejhorším případě úplný zánik různých tradic, slavností či jiných událostí. Tak se v 50. letech 20. století stalo, že kulturní tradice ze škol postupně vymizely. V některých životech lidí však nikdy nedošlo k úplnému zapomnění, a právě díky těmto lidem máme možnost i dnes poznávat obyčeje, jež byly tehdy každodenní součástí životů. Ke změně ve školním prostředí ve smyslu navrácení kulturních tradic a folkloru do výuky došlo se zavedením RVP ZV, kde najdeme hned několik míst, kde se o regionální kultuře mluví.⁴⁷ Zároveň k navrácení tohoto tématu přispělo i Doporučení o ochraně tradiční a lidové kultury z roku 1989.⁴⁸

Z tohoto podnětu také vzešel náš záměr a cíl výzkumného šetření. Naším cílem obecně je *prozkoumat a popsat, zda a jakým způsobem pracují učitelé 1. stupně základní školy s kulturními tradicemi regionu ve výuce.*

Výzkumné šetření má pro nás několik významů. Nejde jen o získání určitých dat, která nám mohou podkrýt aktuální stav ve školách, ale hlavně o pochopení důležitosti kulturních tradic jako prostředku, jímž poznáváme své nejbližší okolí, stáváme se článkem určitého společenství a poznáváme jeho minulost a tím také současnost.

Intelektuálním cílem je tedy zjistit, jak učitelé 1. stupně základní školy využívají kulturní tradice regionu ve výuce.

Praktický cíl našeho výzkumu jsou získané informace od učitelů, které mohou být využity ve studiu budoucích učitelů na pedagogických fakultách. Získané informace mohou například pomoci vyučujícím na fakultách při přípravě budoucích učitelů. Vyučující mohou zprostředkovat zkušenosti učitelů s dlouholetou praxí, kteří s kulturními tradicemi již pracují.

Z personálního hlediska vnímáme jako velmi důležité znát své bydliště, region a jeho kulturu. A to z několika důvodů. Poznáváme tak sami sebe prostřednictvím života našich předků a poznáváme také život v širším kontextu – naše bydliště, region, stát.

⁴⁷ SCHAUEROVÁ, Alena a MAŇÁKOVÁ, Magdalena. *Regionální folklor do škol: manuál pro učitele*. Ve Strážnici: Národní ústav lidové kultury, 2015, s. 13.

⁴⁸ <http://www.nulk.cz/nulk/unesco/>

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

Kapitola Metodologie výzkumu popisuje nástroje, které byly pro výzkum použity. Dále výzkumný vzorek a výzkumné otázky, které byly pro daný výzkum stanoveny. V podkapitole Průběh výzkumného šetření je detailně popsán proces výzkumu. Poslední podkapitola se zabývá již samotnými rozhovory a jejich analýzou.

6.1 Metody výzkumu

Pro náš výzkum jsme si vybrali kvalitativní přístup, jelikož si myslíme, že vzhledem k našemu tématu a jeho charakteru, můžeme tímto přístupem zjistit daleko více informací (a možná i zajímavějších). Kvalitativní přístup v sociálních vědách se zaměřuje na zkoumání určitých prvků nebo procesů v běžném, přirozeném prostředí.

Důležitými prvky v kvalitativním výzkumu jsou subjektivita badatele a dialogičnost. Subjektivita umožňuje badateli více pochopit účastníka výzkumu. Dialogičnost spočívá ve zkoumání daného tématu badatelem a zkoumání reálných subjektů. Kloubí se zde tedy teorie s praxí.⁴⁹

V kvalitativním výzkumu nestanovujeme na počátku proměnné, hypotézy či teorie. Sledujeme jev, který se snažíme do hloubky popsat a přinést o něm co nejvíce možných informací. Oproti kvantitativnímu výzkumu, u kterého na počátku stanovujeme hypotézy a sledujeme vztahy mezi proměnnými, u kvalitativního výzkumu stanovujeme výzkumné otázky a závěry formulujeme podle získaných informací, které se u účastníků opakují. Tyto teorie však nemůžeme zobecňovat, platí pouze pro daný vzorek, od kterého jsme data získali.

6.1.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jedním z nástrojů pro náš výzkum je polostrukturovaný rozhovor. Od nestrukturovaného se odlišuje tím, že je předem připraven. Domníváme se, že pomocí rozhovoru můžeme proniknout hlouběji do našeho tématu a zjistit tak více. Rozhovor umožňuje zachycení projevu v jeho přirozeném podání. Tento přístup je charakteristický pro kvalitativní výzkum.⁵⁰

Přímá komunikace s účastníkem rozhovoru (interview) umožňuje badateli reagovat na verbální a také na neverbální projevy účastníka. Velmi důležité je neodbočovat příliš od otázek a držet se tématu a stále směřovat k cíli, který jsme si stanovili.

⁴⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, s. 12.

⁵⁰ Tamtéž, s. 12.

Rozhovor má následující části:

- a. Úvod rozhovoru – v něm badatel seznámí účastníka rozhovoru s tématem a účelem, pro který je rozhovor realizován. Dále je důležité účastníkovi sdělit, zda se bude někde uvádět jeho jméno či bude celý rozhovor anonymní.
- b. Střední část – druhá fáze, která je zaměřena přímo na podstatu zkoumaného tématu.
- c. Závěrečná část – jde o část, kdy badatel sumarizuje získané odpovědi, vyhodnocuje, jestli získal potřebné informace a jestli byl splněn cíl, který si stanovil. Zároveň proběhne poděkování a rozloučení s účastníkem.⁵¹

6.2 Výzkumný vzorek

Pro naše výzkumné šetření jsme si vybrali Základní školu Hluk, která se nachází v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko. Z učitelského sboru této školy jsme vybrali sedm učitelek 1. stupně. Jejich výběr byl záměrný, mezi vybranými osobami jsou rozdíly v délce praxe (od 10 let praxe až po 30 let praxe) a v místě bydliště. Z každého ročníku 1. stupně byla vybrána alespoň jedna učitelka.

6.3 Stanovení výzkumné otázky

V kvalitativním výzkumu nestanovujeme jako v kvantitativním výzkumu předem hypotézy, které se daným výzkumem posléze ověří, nebo vyvrátí. V kvalitativním výzkumu se formuluje výzkumný problém, ze kterého se posléze definují výzkumné otázky. Pro náš výzkum jsme formulovali následný výzkumný problém:

Prozkoumání práce učitele 1. stupně základní školy v kontextu kulturních tradic – jeho práci s regionální kulturou, využívání a zapojování kulturních tradic ve výuce.

Z výše uvedeného výzkumného problému jsme stanovili hlavní výzkumnou otázku, kterou jsme dále rozčlenili na dílčí otázky, ke kterým směřovaly otázky v rozhovoru.

Hlavní výzkumná otázka: *Pracují učitelé 1. stupně základních škol s kulturními tradicemi regionu ve výuce?*

⁵¹ ŠVEC, Štefan. *Metodológia vied o výchove: kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanistické prístupy v edukačnom výskume*. Bratislava: IRIS, 1998, s. 117.

Dílčí otázky:

- 1 Jak učitelé 1. stupně ZŠ využívají kulturní tradice ve výuce?
- 2 Které metody jsou nejčastěji využívané při zařazování kulturních tradic regionu do výuky?
- 3 Kde nebo ve kterých místech učitelé realizují zařazování kulturních tradic regionu do výuky?
- 4 Které materiálně didaktické prostředky nejčastěji učitelé používají při zařazování kulturních tradic regionu do výuky?

6.4 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření začalo sestavováním otázek do rozhovoru. Jednotlivé položky byly náležitě promyšleny tak, aby odpovídaly výzkumné otázce a jejím dílčím otázkám. Abychom předešli možnému nedorozumění při vedení rozhovoru, rozhodli jsme se formulované otázky položit jedné paní učitelce z 1. stupně základní školy, se kterou jsme rozhovor realizovali před samotným zahájením výzkumu. Vznikla tak jakási pilotáž, která poukázala na drobné nejasnosti, které jsme upravili, a vznikl konečný seznam otázek.

Samotné výzkumné šetření probíhalo vždy s jednou paní učitelkou v její třídě, takže jsme se vyvarovali možné nepříjemné atmosféry či stresu účastníka rozhovoru. Rozhovory se vždy odehrávaly v odpoledních hodinách, po vyučování té které paní učitelky. Na začátku rozhovoru byly všechny respondentky seznámeny s tématem výzkumného šetření, průběhem a jejich právy během něj. Všechny rozhovory byly uskutečněny se stejnými instrukcemi, se stejným zadáním. Každý rozhovor byl zaznamenáván, s tímto faktem byly respondentky taktéž obeznámeny. Zároveň všechny respondentky před zahájením rozhovoru dostaly k podpisu informovaný souhlas účastníka výzkumu, který si prostudovaly a stvrdily svým podpisem.

6.5 Analýza a vyhodnocení rozhovorů

1 Jak učitelé 1. stupně ZŠ využívají kulturní tradice ve výuce?

A1 Které kulturní tradice využíváte ve výuce?

A: „Tak, nejvíce a nejčastěji využíváme ty kalendářní tradice, to znamená tak, jak to jde v průběhu toho školního roku, tak Vánoce, Velikonoce, tak asi nejvíce, a potom

ještě vzhledem k místu tak i jízdu králů dost využíváme. U Vánoc to začíná adventem, adventní věnec, potom adventní kalendář pro děti, vyprávění – přiměřeně věku – různých motivačních příběhů, potom to vyvrcholí vánoční besídkou, zpívání koled, různé vánoční zvyky – krájení jablíčka, pouštění lodiček – to nejde s každou třídou, ale taky jsem někdy dělala s dětmi, potom si spíš o tom říkáme, kdo má jaké zvyky doma, nějaké recepty, kdo co dělá, v pracovních činnostech třeba děti vyrábí svícny nebo nějaké vánoční ozdoby. To je tak asi, co mě napadá nejvíc k těm Vánocům. U Velikonoc si říkáme, proč Velikonoce vznikly, jaké to jsou svátky, říkáme si o symbolech, co znamenají, co znamenají ty barvy. Děti nejčastěji zdobí vajíčka, vyrábějí přáníčka, nakreslí si k tomu obrázek. Přiměřeně věku, čím jsou děti starší, tak tím už si můžou vytvořit i nějaký projekt, aby se s tím seznámily. S dětmi si říkáme, jak to má který region v České republice – různé názvy pomlázek, vidí to v televizi, mají někde rodiny.“

- B: „Takže postupně. Teď to byl svatý Martin, Dušičky, Mikuláš, Vánoce, Tři králové, Velikonoce, jízda králů jednou za tři roky – písničky tady ty místní, Aj ta hucká hospoda, byli jsme se podívat na kroje na památkových domech, děti kreslily jezdce na koních podle fotek, dělali jsme i ornamenty – jak jsou omalovánky ornamentů, většinou je to svázané s jízdou králů nebo tou momentální příležitostí.“
- C: „Využíváme Mikuláše, Vánoce, Velikonoce, fašank, částečně jízdu králů... Vánoce nezpracováváme jenom výtvarně, ale učíme se i koledy, samozřejmě lidové, vánoční, taky na Velikonoce jsme se učili vyloženě tady ze Slovacka písničku Ej, šlaháčka moja. Jízdu králů jsme využili tak, že když bylo výročí školy, měli jsme akademii, tak jsme měli program o jízdě králů, kdy děti říkaly vyvolávky, byly převlečeny v krojích za jezdce a navázali jsme tancováním hlukých.“
- D: „Tak určitě během toho roku, tak jak to přináší ty roční doby a ty svátky, tak zařazujem. Ať už je to advent, když budou ty Vánoce. Děláme besídku pro rodiče, ve třídě krájíme jablíčka a děláme různé ty zvyky, zkoušejí si házet papučem a lodičky mám udělané, takže si pouštíme a vyprávíme si o těch zvycích i právě, co doma dělají, a koledy zpíváme, takže to na ty Vánoce držím. No a potom ten fašank, vyprávíme si, protože někde je masopust, takže si vysvětlujeme, co to je,

případně jim pustím nějakou ukázkou, no a děláme si masky, takže potom třeba z toho talíře jim dám gumičky a děláme si tady průvod. Taky víme, že tady je to jinak, takže si ukazujeme a vysvětlujeme, že v každé části té naší republiky to může být jinak. Potom jsou Velikonoce, tam je Zelený čtvrtek, Velký pátek a tak, tam musíme opatrně, protože ne každý chodí do kostela a má tady k tomuto vztah, takže to musíme tak jako opatrně, to samé, jak když dojde řeč na vznik Země, anebo teďka prostě ten advent, jsou rodiny, které si na to nepotrpí, takže podle toho. Děti chodí do náboženství, tak vím asi, kdo k tomu má blíž a kdo ne, tak se snažím vždycky tak kulantně nebo prostě říct, že ti si myslíš, že to bylo tak, ti tak, že každý věří tomu, co uctívá, co považuje za to, co je správné. Takže to tak musí všechno s opatrností dělat, nebo jim vysvětlovat, tak spíš. Aby mě potom rodiče třeba neosočili, že jim vykládám něco, čemu oni nevěří a tak. To samé ten Ježíšek, někdo přijde: „Ale to kupují rodiče!“ Ano, u vás třeba jo, ale u nás chodí Ježíšek. Přesto vždycky se snažím tu atmosféru, toho ducha, udržet. Máme tady stromeček, tak jim chystám dárečky, napíšu jim k tomu dopis, takže potom i ti, kteří na to nevěří, tak zapochybují trošku, no a potom jak už to mají doma, tak to už je jejich věc. Ale snažíme se prostě, aby to kouzlo těch Vánoc, no prostě abych jim to nezkažila, těm, co věří, a ty ostatní trošku nahlodala. Protože je to krásné, ať věří co nejdéle. No, takže to jsou ty Velikonoce, no a potom zase třeba ty jarní, máj, takže taky s děckama děláme, že si uděláme velký strom, děláme kytičky z papíru a fáborky a děláme, že nám tady stojí máj, čarodějnice děláme taky, taky si vyrábíme čarodějnicí, nebo si o tom vyprávíme s tím, že máme i bezpečnost v prvouce, takže zas oheň a tak, takže to skloubíme dohromady. Pak je konec roku ... No, a když je jízda králů, tak mám takovou šablonu koně, tak toho zdobíme, ornamenty děláme, tak to už jako je takové, že se na to připravujem, povídáme si aspoň dva měsíce dopředu. Takže to zařazujem slováckou písničku, ve výtvarce děláme, v jazyku českém si o tom povídáme, v matematice počítáme třeba koně nebo ty růže na koni, takže to prostě propojujeme celou tou výukou, celým tím vyučováním.“

E: „Takže určitě, my tady využíváme každou tu tradici, zabýváme se tím hlavně v prvouce, no tak jízda králů nebo hody třeba jo, tak jakoby dopředu, nebo nějaké ty slavnosti, když jsou tady jakoby mezitím, jinak ty Velikonoce nebo v září když jsou v Hradišti slavnosti vína, taky se o tom zmiňujeme, taky to rozšiřujeme

a říkáme si, takže určitě hodně. Když si vezmu plán práce, tak v září jsme byli na památkových domkách, tradice našich předků, potom Halloween, Dušičky, potom to přechází a je Mikuláš, Vánoce, Nový rok, potom fašank. Díváme se na ukázky, jak ten fašank vypadá třeba v Čechách a jak tady, porovnáváme ty rozdíly. V dubnu máme pálení čarodějnic, vynášení Moreny, stavění máje. A třeba v únoru máme historii města, zvyky, památky, takže my tady toto všechno máme hodně zavedeno i v tom plánu práce, v tom ročním. Loni jsme měli téma Naše město a to jsme hodně dělali památky, kostel a další.“

F: „Samozřejmě Vánoce, Velikonoce, jízda králů... fašank.“

Nejčastější odpovědi byly Vánoce a Velikonoce. Tyto kalendářní svátky jsou zařazovány všemi dotazovanými učitelkami a podle odpovědí je zřejmé, že každá z nich si k tématu připravuje různé aktivity a činnosti. Všechny ale ve svých odpovědích uvedly velké spektrum možností, jak tyto svátky a tradice s nimi spojené zařadit do výuky („*zpívání koled, různé vánoční zvyky – krájení jablíčka, pouštění lodiček, vyrábí svícny nebo nějaké vánoční ozdoby, zkoušejí si házet papučem, říkáme si o symbolech, co znamenají, co znamenají ty barvy, zdobí vajíčka, vyrábějí přáníčka, učili jsme se písničku Ej, šlaháčka moja, ...*“). Podle četnosti se dále v odpovědích objevoval Mikuláš a fašank. Další dvě z dotazovaných uvedly dušičky a pálení čarodějnic. Jako další se objevily odpovědi svátek svatého Martina, Nový rok, vynášení Moreny, svátek Tří králů a 1. máj. Co je však zřejmé z odpovědi učitelky D, která si v jiné otázce vzpomněla na další tradice a zmínila je tedy až později, že je vysoká pravděpodobnost, že učitelky nevyjmenovaly všechny tradice a zvyky, které zařazují do výuky, a to z jednoho jediného důvodu, a to že si na ně v daný moment nevzpomněly.

Z lidových tradic všechny učitelky uvedly Jízdu králů, kterou dětem přibližují ve výuce pravidelně jednou za tři roky, kdy se Jízda králů koná. Výuka tohoto tématu je pestrá a opět ji každá z dotazovaných realizuje různými způsoby („*Učili jsme se písničku Aj ta hucká hospoda, byli jsme se podívat na kroje na památkových domcích, děti kreslili jezdce na koních podle fotek, dělali jsme i ornamenty, měli jsme program o Jízdě králů, kdy děti říkaly vyvolávky, byly převlečení v krojích za jezdce a navázali jsme tancováním hluckých, tak mám takovou šablonu koně, tak toho zdobíme, zařazujem slováckou písničku, v matematice počítáme třeba koně, nebo ty růže na koni, ...*“). Další čtyři respondentky uvedly fašank.

Z odpovědí je zřejmé, že frekventovaněji jsou zařazovány kalendářní svátky a zvyky pojící se s nimi než místní kulturní události, kterých v průběhu roku není tolik, a proto se také o nich ve škole mluví méně.

A2 Jak často je zařazujete do výuky?

A: „Takže. Ty velké kalendářní – Vánoce, Velikonoce – pravidelně v průběhu toho období, Vánoce v průběhu adventu, to tak rozvrhnu, u Velikonoc tak možná 14 dnů předtím, u menších dětí déle, u větších jenom 14 dní předtím. Jednou za tři roky je jízda králů, tomu se opravdu věnujeme třeba i měsíc předtím, říkáme si, jak vznikla, říkáme si tu pověst, děti se seznámí s výrobou růžiček, můžou si vyrobit koníka, můžou se naučit složit nějaké říkání. Záleží i, co se zrovna v té obci děje.“

B: „Hm... To je tak příležitostně. Ale když to zprůměruju, tak jednou za měsíc určitě ano.“

C: „Tak 4x ročně nějaké větší téma. Ale lidové písničky zpíváme častěji.“

D: „Toš když to tak vezmu, tak to je, dalo by se říct, snad co dva měsíce, protože pořád je něco, ať už jsou to ty folklorní, nebo ty roční.“

E: „1x měsíčně určitě.“

F: „To se asi tak nedá říct, samozřejmě když je jízda králů tak ta, když jsou Vánoce a Velikonoce, klasicky tak 2–3 týdny. Když je fašank, týden, maximálně dva, protože to patří ke karnevalům a říkáme si proč. Ale co se týká folkloru, tak to je po celý rok, každý měsíc máme lidovou písničku.“

Dotazovaná učitelka A odpověděla, že kalendářní svátky zařazuje v průběhu roku, jak přichází, vždy však s jinou časovou dotací, a to podle toho, který ročník zrovna učí (u menších dětí je časová dotace větší). Jízdě králů se věnuje vždy v daný rok, kdy se koná. Časovou dotaci na toto téma si vyhrazuje větší (až jeden měsíc).

Respondentka B odpověděla, že kulturní tradice zařazuje příležitostně. Po krátkém zvážení dodala, že pokud by to zprůměrovala, zařazuje je tak 1x měsíčně. Oproti účastnici C a D je zařazuje nejčastěji.

Z výpovědi respondentky C jsme se dozvěděli, že 4x ročně zařazuje větší tematický celek, zároveň ale dodala, že lidové písničky zpívají častěji.

Respondentka D uvedla, že kulturním tradicím se věnuje každý druhý měsíc, neboť kalendářní svátky se objevují nepravidelně během celého roku.

Paní učitelka E s jistotou odpověděla, že alespoň 1x měsíčně se tradice v její výuce objevují.

Dotazovaná učitelka F nedokázala určit, jak často tradice zařazuje, z její výpovědi je spíše patrné, že je to jen ve dvou významných obdobích, o Vánocích a Velikonocích. Těm věnuje kolem tří týdnů před daným obdobím. Folklor v podobě písní a hudby však zařazuje průběžně po celý rok.

Odpovědi u otázky byly nejednotné. Je zřejmé, že každá z dotazovaných zařazuje kulturní tematiku do výuky podle svého vlastního uvážení a nejde tedy přesně určit, jak často se všeobecně kulturní tradice ve výuce vyskytují. Odpovědi účastnic nepřímo potvrdily fakt, že učitel si sám stanovuje téma a časový plán učebního procesu své třídy, a tudíž je zcela na něm, co, kdy a v jakém rozsahu do výuky zařadí.

A3 Do které vzdělávací oblasti nejčastěji výuku kulturních tradic zařazujete?

A: „Já se snažím to prolínat. V českém jazyce se na to může napsat nějaký sloh, ve výtvarce se něco maluje, v pracovních činnostech se něco vytvoří, v prvouce se o tom taky mluví, většinou to prolínáme, a když to jde, tak i v matematice se může vymyslet nějaká slovní úloha. Na Mikuláše jsme kreslili obrázky a v matematice jsme počítali, kolik je dnů do Vánoc, kolik dnů mám a kolik mi ještě zbývá.“

B: „Výchovy. Všechny, výtvarka, pracovky, hudebka. I když i v češtině míváme ve slohu, nebo i doplňovačky, diktáty. Také prvouka a vlastivěda, tam je Česká republika.“

C: „Hudební výchova, výtvarný výchova – zpracováváme podle fotek, malovali jsme kroj, v prvouce – tam jsme si říkali o svátcích, případně i ve čtení. Běžně to teda

zařazujeme do hudební výchovy, ale i v jiných předmětech zpíváme písničky tady od nás z Dolňácka.“

D: „Jako předměty? Tak teď jsem ti vlastně řekla, že třeba ta jízda králů že se dá jako všude. Vánoce to samé. Ve výtvarce vyrábíme, v pracovce, v hudebce se učíme koledy, v matematice máme i stránky, kde je cukroví, vánoční ozdoby. Zrovna dneska jsme počítali, že tam byly vánoční ozdoby a pověsili šest ozdob a čtyři se rozbily. Tak vymýšlíme příklady... No, a budeme mít i čertí den, vidíš, na to jsem zapoměla, Mikuláš bude chodit, takže teď v pátek budeme dělat Mikuláše, čerty jsme malovali, ty máme vystavené, a dycky jim dělám čertí den, donesou si růžky, zpíváme čertí písničky, máme čertí školu, takže ten den si užíváme. Takže v těch předmětech to prolínám, snažím se to vždycky nějak zakomponovat.“

E: „Prvouka, český jazyk – sloh, výtvarka, pracovka. Toto všechno. Když máme sloh, dejme tomu k tomu fašanku, tak k tomu máme výtvarku nebo pracovku, takže určitě se mi to třeba dva, někdy až tři předměty prolíná. Jak kdy.“

F: „V tom čtení, když tam něco je, tak samozřejmě, ale jinak prvouka, tam je to hodně, výtvarka, hudebka, pracovky. V podstatě ve všech, ale nejmíň v matematice.“

Respondentka A odpověděla, že se snaží zařazovat téma do každé vzdělávací oblasti, s výjimkou tělesné výchovy. Tu neuvedla, u ostatních oblastí uvedla i příklad, jakým způsobem téma zpracovává (český jazyk – sloh, výtvarná výchova – malování, pracovní činnosti – tvoření, matematika – slovní úloha).

Oproti respondentce A jsme se od respondentky B dozvěděli, že jednoznačně preferuje předměty jako výtvarná výchova, hudební výchova a pracovní činnosti. Tato odpověď byla naprosto jasná a zřetelná. Až v pozdějších minutách respondentka dodala, že téma také zařazuje do českého jazyka, prvouky a vlastivědy.

Respondentka C se vyjádřila, že nejčastěji téma zařazuje do hudební a výtvarné výchovy. Z její odpovědi je patrné, že hudební výchovu celkově preferuje a snaží se její prvky prolínat i do jiných předmětů. Dodává, že téma se objevuje také v prvouce a českém jazyce při čtení.

Odpověď respondentky D je velmi podobná odpovědi respondentky A. Snaží se téma vždy zakomponovat do všech předmětů, výjimkou není ani matematika. Také uvedla konkrétní aktivity, jak téma do výuky začleňuje (ve výtvarné výchově a pracovních činnostech vyrábí, v hudební výchově se učí koledy, v matematice mají tematické příklady).

Respondentka E vyjmenovala kromě oblasti Umění a kultury ještě prvouku a český jazyk s tím, že téma tradic se vždy snaží vložit do vícero předmětů toho dne, kdy se o tradicích učí.

Dotazovaná F jednoznačně zařazuje nejvíce téma kulturních tradic do předmětu prvouka, hudební a výtvarná výchova a do pracovních činností. Částečně také do českého jazyka v oblasti čtení.

Nejčastěji jmenovanou vzdělávací oblastí byla oblast Umění a kultura, konkrétně předmět výtvarná výchova, tu jmenovalo všech šest dotazovaných. Hned poté byla hudební výchova, kterou jmenovalo pět z dotazovaných. V oblasti Umění a kultura mají učitelé široké spektrum možností, jak téma využít a žákům zprostředkovat. Nelze však opomenout oblast Člověk a jeho svět, kterou uvedlo pět respondentek. K našemu překvapení to však nebyla jejich první odpověď na naši otázku. Předpokládali jsme, podle RVP ZV, ve kterém je pro téma kulturních tradic nejširší prostor, že prvouka a vlastivěda budou v této otázce vítězit.

2 Které metody jsou nejčastěji využívány při zařazování kulturních tradic regionu do výuky?

A1 Které konkrétní výukové metody při zařazování kulturních tradic regionu využíváte?

A: „Dost záleží na složení třídy. Nejde s každou třídou dělat všechno. U těch mladších jdeme třeba na nějakou výstavu, potom si povídáme, ukazujeme, tvoříme. Čím jsou děti starší, může se zkusit projekt, skupinová práce a spojit to i s exkurzí, k někomu zajít na návštěvu. Většinou děti i sami řeknou, babička má doma něco starého, co se k tomu tématu pojí, a může nám to ukázat, nebo někdo něco umí a ukáže nám to. Průběžně to střídám, záleží opravdu na věku dětí a složení třídy.“

B: „Asi nejvíce názorně, chodíme na památkové domky, když malují tak podle vzoru, i když si povídáme o těch tradicích, tak to jde přes ten obrazový materiál. A nejvíc je zařazuji projektově. Udělám projektový den. Když byly Dušičky, ráno v češtině měli pracovní list, ve svíčke byly slova a měli doplňovat íčka, v matematice měli

počítat, kolik musíme mít svíček (na hroby) a kolik nás to bude stát. Jednou jsme počítali, kolik nás budou stát propriety na adventní věnec. Ve výtvarce jsme kreslili dušičkové lampičky, které máme na nástěnce, a ve čtení jsme měli texty k tradici – Dušičkám. To měli pracovní listy s otázkami, takže čtení s porozuměním.“

C: „Kombinuju je, využívám vycházky, exkurze i slovní, názorně-demonstrační – pomocí výpočetní techniky jsme se dívali na záznam z jízdy králů, jak vyvolávali jezdci.“

D: „Tak zase, budu se opakovat, všechno dohromady. Protože dělají ve skupinách, je to i ten projekt – třeba ten jablíčkový den, dělají i samostatně, ve dvojicích, jdeme se i podívat někam, určitě se půjdeme podívat na vánoční výzdobu. Takže všechno možné, co jde. I písemně, výtvarně. Byli jsme taky v muzeu na tvrzi, na památkových domcích, byli jsme u pana X. Pokud je to v rámci možností a je to tady, tak toho využíváme. Snažíme se, no, ale teďka je to takové s tím ježděním, drahé, náročné. Taky většinou mám prváčky, takže je to o té třídě, s některou můžeš vyrazit, s některou nemám odvahu. Takže využíváme, co je dostupné tady.“

E: „Určitě máme vycházku plus třeba exkurzi, byli jsme u pana X, on je sběratelem, takže jsme byli u něho, měli jsme v prouce, jak naši předkové žili a pracovali. Pak určitě názorně-demonstrační, využíváme interaktivní tabuli, kde konkrétně se můžeme na věci podívat... To asi nejvíc.“

F: „Výjimečně co jsou nějaké výstavy, byli jsme se podívat na betlémy, takže když jde využít, využijeme. Využíváme nahrávky z youtube, programy, takže určitě ta názorná. A praktické, když zpíváme a tvoříme.“

Respondentka A odpověděla, že výběr výukových metod, které použije ve výuce, je závislý na složení třídy, ve které má hodinu realizovat. Také podle ní záleží na věku třídy, tedy na ročníku. Z její odpovědi vyplývá, že v nižších ročnících preferuje metody názorné a praktické, kdežto u vyšších ročníků realizuje činnosti, při kterých dochází k posunu myšlení nižšího řádu na myšlení vyššího řádu. Tento proces umožňují nejrůznější projekty, jejichž

využití také ve své odpovědi uvedla. Žáci při takové činnosti nejenom že využívají již dosažených vědomostí, musí je umět ale správně aplikovat, analyzovat a propojovat.

Dotazovaná B uvedla jako nejčastěji využívanou metodu názorně-demonstrační. Aktivitu se snaží žákům přiblížit pomocí názornosti (využívání obrazového materiálu). Dále uvedla, že také zařazuje projekt, který popsala následovně: „*Když byly Dušičky, ráno v češtině měli pracovní list, ve svíčky byly slova a měli doplňovat íčka, v matematice měli počítat, kolik musíme mít svíček (na hroby) a kolik nás to bude stát. Ve výtvarce jsme kreslili dušičkové lampičky, které máme na nástěnce, a ve čtení jsme měli texty k tradici – Dušičkám.*“ V tomto případě si ale myslíme, že se jedná spíše o tematický den než o projektové učení v pravém slova smyslu. Projektové učení má specifické znaky, např. žáci mají sami zodpovědnost za splnění úkolu, projekt propojuje mnoho předmětů a vznikají taky mezipředmětové vztahy, téma projektu by mělo být spjaté s realitou, žáci si sami vybírají, jaké činnosti a úkoly budou plnit – výsledky práce by tedy měly být různé.⁵²

Respondentka C uvedla, že využívá různé výukové metody, které se snaží v hodinách kombinovat. Jako příklad uvedla vycházku, exkurzi, slovní metody a metody názorně-demonstrační.

Odpověď respondentky D se téměř shodovala s odpovědí respondentky C. Ta totiž také uvedla, že výukové metody kombinuje. Zařazuje jak slovní metody, tak praktické či názorně-demonstrační.

Odpovědi respondentek E a F se shodovaly. Obě nejvíce využívají názorně-demonstrační metodu, exkurze a vycházky.

Nejčastější odpovědí byla metoda názorně-demonstrační a vycházka s exkurzí. Tyto dvě metody řeklo pět z dotazovaných, zároveň však usuzujeme z výpovědí, že ve výuce dochází ke kombinování metod, což považujeme za vhodné a účelné, neboť se tím podporuje jak soustředěnost žáků, tak i jejich motivace. Využívání názorně-demonstrační metody není překvapující, neboť názornost na 1. stupni ZŠ je velmi důležitá pro učení žáků. Je také jednou ze základních didaktických zásad. Dalšími nejčastěji jmenovanými metodami byly metody praktické a slovní. Tři z dotazovaných uvedly, že využívají projektu v rámci zařazování tradic do výuky. Žádná z uvedených účastnic neuvedla u této otázky slovní metodu formou besedy jako jednu z možných výukových metod, jejímž prostřednictvím by se také dala výuka s tématem kulturních tradic realizovat. Například beseda s pamětníky by zcela určitě měla velký přínos jak pro žáky samotné, tak i pro vyučující. Tuto metodu však mimoděk

⁵² ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015, s.377

vzpomněla jedna z dotazovaných na konci celého rozhovoru, je tedy možné, že je mezi vyučujícími využívána, avšak ne natolik, aby si na ni ihned vzpomněly.

A2 Využíváte kulturní tradice regionu pouze při celoškolních projektech, nebo i jako dílčí části vyučovacích hodin?

A: „Zařazuji je běžně a někdy máme projekt. Když máme projekt, tak je to takové víc intenzivnější, ale tyto nejhlavnější, co jsem říkala, tak běžně. Celoškolní projekty na tato témata se střídají, máme vánoční dílničky, velikonoční dílničky a akademii. Každý rok je jedno. Měli jsme ale i projekt Jak lidé dřív žili.“

B: „Spíš tady ve třídě, málokdy je velký projekt. Ten je třeba k těm slavnostem, ale jinak je to spíš na nás ve třídě. Celoškolní projekt bývá k slavnostem, vánoční a velikonoční dílničky, loni jsme měli historické stavby Hluku, někdo stavil z krabiček, kreslili.“

C: „I jako dílčí součásti hodin.“

D: „Tak zařazujeme to jak do hodin, tak si dělám i ve třídě projekty, jako své třídní. Pokud má škola, tak se účastníme. Ten třídní mám třeba celý den nebo i týden a věnujeme ho tomu tématu.“

E: „Určitě spíš při těch třídních aktivitách, určitě převažují. Protože my třeba menší se tak nezařazuju se vším všudy k těm velkým projektům. Takže určitě hodně v té třídě.“

F: „Stále. Když máme Vánoce, tak se tři týdny bavíme o Vánocích, chystáme besídku, nevím, co všechno. Velikonoce taky skoro měsíc, malují se vajíčka, ovečky, kuřátka...“

Respondentka A uvedla, že téma kulturních tradic zařazuje běžně do svých hodin. Zároveň ale dodala, že do výuky tohoto tématu někdy zařazuje projekt, všechno však v rámci své třídy. Celoškolní projekty na škole se realizují, nejsou však tak časté.

Respondentka B zařazuje kulturní tradice převážně jen do svých hodin. Z její výpovědi je patrné, že celoškolní projekty jsou ojedinělé, avšak když jsou, podílí se na nich celá škola.

Odpovědi respondentek C a E se shodují. Zařazují téma kulturních tradic do své výuky, jejich třídy se však také účastní celoškolních projektů (v různé míře).

Respondentka D uvedla, že zařazuje téma jak do běžných hodin, tak zároveň připravuje své vlastní projekty pro třídu. Ty mají různou délku trvání, některý trvá den, jiný i týden. Do celoškolních projektů se také zapojují.

Respondentka F zařazuje kulturní tradice do své výuky zcela běžně a stále.

Všechny respondenty se v odpovědích shodly, že téma kulturních tradic zařazují běžně jako dílčí součást výuky. Pokud má škola zrovna projekt, zapojují se i do něj. Opět jsme si potvrdili fakt, že záleží pouze na učitelích, jak s daným učivem naloží, tedy kdy ho realizují, v jakém rozsahu a jaké činnosti k tomu zvolí.

3 Kde nebo ve kterých místech učitelé realizují zařazování kulturních tradic regionu do výuky?

A1 Které organizační formy nejčastěji při zařazování kulturních tradic regionu využíváte?

A: „Skupinovou práci dost zařazuji, ale zase je to podle té dané třídy, i hromadné vyučování, když něco vysvětluji, ale hlavně aby se děti samy zapojily.“

B: „V projektech nejvíce individuální práce, každý pracuje na tom pracovním listu, a pak skupinová, vyjde z toho nějaký plakát jako výstup projektu. Nejčastěji tedy zařazuji skupinovou a pak frontální výuku.“

C: „Hromadnou výuku a skupinové práce. Teď jsme zpracovávali Mikuláše, dělali ve skupinách postavy. Když se učíme písničku, tak to je formou frontální výuky. Když jsme měli Den podle Ámose, to bývá každý rok, děti si samy mohou vybírat činnosti a každý učitel si vybere vlastní téma, já jsem měla celé dopoledne věnované tradicím, takže takové vyučování v blocích. Učili jsme se písničky, tancovat, děcka se převlékaly do krojů, vybarvovaly ornamenty, kreslily postavu v kroji. Přinesla jsem krabici krojů, děti se mohly obléknout, byli nadšené.“

D: „Zase, já osobně to kombinuju. Protože nejde všechno dělat hromadně a nejde všechno dělat ve skupině. Něco musí sami, něco ta skupina, snažím se, aby byli zapojeni všichni, protože vždycky se stane, že v té třídě je někdo tak jako... že není tak průbojný, takže mám vršky, barevné, a mám je po čtyřech. Oni si každý vylosujou a potom, až řeknu teď, tak ukážou a jdou barvy k sobě. Tím pádem musí jít i ti, kteří se třeba až tak nemusí, ale prostě v té skupině jsou nuceni spolupracovat. Vedu je k tomu, že jak se to rozhodne, tak to musí respektovat, a musí spolu spolupracovat. Z toho je zase nechám, aby si sami vybrali, není to prostě pokaždé, no a když je potřeba, tak jsou ve dvojicích, trojicích.“

E: „Třeba skupinová práce, nějakým způsobem vyhledávají a sestavují něco společně, takže to taky hodně, no a pak teďka už jsme začali i nějaké ty krátké projekty, projekty nemůžu úplně říct, ale že si něco připraví k něčemu a seznámí nás s tím třeba. Ale spíš skupinovou práci, rozdělím skupinky, dostanou ode mě nějaký úkol a ten zpracují, ale děláme taky hodně společně.“

F: „Hromadné a skupinové.“

První respondentka, A, odpověděla, že nejčastěji výuku realizuje formou skupinové práce a hromadného vyučování. Zdůrazňuje však, že záleží na dané třídě, ve které se hodina odehrává. Jako důležité vnímá to, aby se žáci sami zapojili.

Respondentka B uvedla jako nejčastěji využívanou organizační formu skupinovou práci a frontální výuku s tím, že všichni žáci pracují na stejném úkolu, avšak každý individuálně. V tomto však nelze říci, že by práce byla individualizovaná.

Třetí učitelka, C, uvedla jako nejpoužívanější organizační formu hromadného vyučování a skupinovou práci. Jako příklad uvedla, že při svátku svatého Mikuláše žáci ve skupinách zpracovávali postavy. Při nácviu písně v hudební výchově pak samozřejmě volí hromadnou výuku. Také zmínila vyučování v blocích, jako jediná z účastnic. To se však neodehrávalo při běžné výuce, ale při projektovém dnu Den podle Ámose.

Respondentka výzkumu D odpověděla, že kombinuje hromadné vyučování a skupinovou práci, protože podle ní nejde všechno dělat hromadně a naopak, nelze všechny aktivity realizovat ve skupinách.

Respondentky E a F měly velmi podobné odpovědi. Respondentka E uvedla, že využívá hodně skupinovou práci, ale zároveň některé věci dělají společně. Respondentka F využívá obě organizační formy.

Při realizaci výuky s tématem kulturních tradic vyučující nejčastěji využívají hromadné vyučování a skupinovou práci. Ani v jedné z odpovědí účastnic výzkumu se neobjevila individualizovaná výuka.

4 Které materiálně didaktické prostředky nejčastěji učitelé používají při zařazování kulturních tradic regionu do výuky?

A1 Které materiálně didaktické prostředky nejčastěji při výuce kulturních tradic využíváte?

A: „Názorné pomůcky, že dětem ukážu, jak co vypadá, přinesu fyzicky ty věci sem, potom také vytvářím prezentace, které dětem ukážu nebo jim jen slovně řeknu.“

B: „Obrázky, pracovní listy, hodně využívám interaktivní tabuli, mám oblíbenou Chaloupku na vršku, tam jsou krásně zpracované ty lidové tradice, ty všeobecné, k jízdě králů video, fotky. Nebo i co děti přinesou, ti jsou v tomto nadšení, oni přinesou různé věci.“

C: „Využívám spíš své zkušenosti a znalosti, co mám. Ale jinak využívám nahrávky, reálné věci, třeba ten kroj.“

D: „Hm, všechny možné dostupné. Takže buď děti nosí fotky, knížky, taky do knihovny chodíme jako třída, jsou pověsti a pohádky, takže jim čtu, takže knížky, pohledy, předměty – to jsme byli právě u toho pana X, interaktivní tabuli, pouštěla jsem jim videa o jízdě králů, ještě to staré video.“

E: „Tak asi nejvíc určitě jako internet a pak na druhém místě knihy. I ty místní, co vyšlo, oni (žáci) přinesou, když o něčem mluvíme, to byste se divila, co všechno se nasbírá, takže toto si myslím. A oni když si to sami přinesou, tak o to víc je to zajímavá a motivuje, aby se o to zajímali a zjišťovali víc. Pak máme tady třeba pracovní listy zpracované, tak ty taky. I reálné věci, které děti přinesou, míváme výstavky...“

F: „Interaktivní tabuli, video, v pracovce a výtvarce různé věci... V Hostětíně jsme byli na řemeslech, takže tam si děti zkusily a ochytaly...“

Respondentka A odpověděla, že nejčastěji využívá názorné pomůcky – reálné předměty, které žákům přinese do vyučování. Dále využívá interaktivní tabuli, na které promítne vytvořenou prezentaci.

Respondentka B využívá názorné pomůcky – obrázky, fotografie, video, ale také reálné předměty, dále využívá interaktivní tabuli a pracovní listy.

Odpověď respondentky C se zcela lišila od odpovědí ostatních. Ve své výuce se snaží využívat převážně své vlastní znalosti a zkušenosti (jedná se o tu respondentku, která v předešlé otázce uvedla, že zpívá písničky se žáky i mimo hodiny hudební výchovy). Dále ale uvedla, že využívá reálné předměty – například kroj a také videonahrávky.

Respondentka D řekla, že využívá názorné pomůcky – reálné předměty, fotografie, pohledy, video. Dále knihy a interaktivní tabuli.

Odpověď respondentky E byl internet a knihy, posléze reálné předměty, které mohou žáci sami přinést a ukázat.

Respondentka F zmínila interaktivní tabuli, na níž pracují s různými audiovizuálními nahrávkami, a dále pomůcky při práci ve výtvarné výchově a pracovních činnostech.

Z odpovědí vyplývá, že nejčastěji využívané pomůcky k tématu kulturních tradic jsou takové, které jsou reálné, nejlépe přímo z dané doby a ukazující, jak například nějaká slavnost probíhala, co se při ní dělo a podobně. Tudíž se jedná nejčastěji o nahrávky v podobě videí, záznamů a fotografií. Většina z dotazovaných k tomuto účelu využívá interaktivní tabuli, kterou ve své třídě každá má. Jako další se v odpovědích objevily reálné předměty (kroj), knihy a pracovní listy. Myslíme si, že přibližování tradic pomocí takových pomůcek je daleko efektivnější a pro žáky také jistě atraktivnější než například pouhé čtení o dané tradici.

5 Závěrečné otázky

A1 Chtěla byste zdůraznit nějakou oblast, o které jsme se bavili?

A: „Já bych řekla, že děti mají velmi rády Vánoce, to bych řekla, že opravdu vede. A potom mám zkušenost, že cokoliv, co vzpomenu, je zajímavá, jako jak to bylo dřív. Mají zájem o to. Ta vlastivědná část patří k velmi oblíbeným.“

B: „Asi ne.“

C: „Pro mě je důležité ty tradice předávat. Dělá mi radost, když vidím, že moji bývalí žáci se zapojí, chodí do cimbalovky, že jich to baví. Myslím si, že to k životu patří a že by to ty děti měly vědět a znát.“

D: „Zdůraznit žádnou, mě baví všechny, protože pořád je něco nového, skončili jsme podzim a už nastala zima. Tak se těšíme na Vánoce, skončí to a už bude fašank, masopust, a pak už zase bude jaro a Den matek... takže nemám, že bych něco měla oblíbené nebo neoblíbené.“

E: „Já bych řekla, že hodně důležité je zajímat se o tady ty lidi toho regionu, o ty, co žili, co dělali, anebo ti, co žijí a třeba zajímají se o ty tradice. Tak s nima děláme i různé rozhovory, kdysi jsme tady měli paní X, paní Y, to potom je pro ty děti takové fakt jako přínosnější, že to slyší né z mojich úst, ale z jejich. To je pro mě prioritou, já hodně kladu důraz na to, aby se nezapomínalo, že tady ti lidé něco vytvořili, a i když už třeba nežijí, tak jako se k nim vracet a poukazovat na to. No a potom třeba ty staré věci, já si myslím, že tady se to opomíná, jinde mají, já nevím, řadu významných osobností a většina lidí to ví a tady třeba je taky hodně osobností a nikdo to neví, takže tady toto. I ten folklor, na to kladu taky důraz, myslím, že je úžasné, že se tradice dodržují, a je důležité, aby nevymizely.“

F: „Ne...“

Respondentka A v předposlední otázce dodala, že její zkušenost s tématem kulturních tradic je taková, že žáci mají nejraději téma Vánoce. Zároveň také dodala, že žáky velmi zajímá minulost, a to především v podání někoho, kdo danou dobu zažil nebo o ní alespoň něco ví.

Respondentka C zdůraznila, že je pro ni důležité ty tradice předávat, protože si myslí, že by to děti měly znát a vědět. Velmi ji těší, když se jejím přičiněním žáci zajímají o toto téma, a to v jakémkoli smyslu (například hra na hudební nástroj v cimbalové muzice).

Respondentka D řekla, že všechny oblasti, které zmínila v rozhovoru, ji baví a zajímají a že žádnou z nich nepreferuje.

Odpověď respondentky E byla rozsáhlá a je z ní patrné, že respondentka považuje oblast kulturních tradic za důležitou. Odpověděla, že klade velký důraz na seznámení s rodáky oblasti, ve které učí, a s jejich životy. Také v této části zmínila některé příklady své výuky,

keré v otázkách zaměřující se přímo na dané téma nezmínila. Například již zmiňovanou besedu. Pouze tato respondentka se o besedě s místními lidmi zmínila a zhodnotila ji jako velmi přínosnou pro svoji výuku.

Respondentky B a F neměly žádný komentář k této otázce.

Je tedy zřejmé, že žáci, se kterými se setkala respondentka A, mají stále zájem o to dozvídat se, jaké to dřív bylo, a i když nelze tento fakt globalizovat, považujeme jej za důležitý, neboť i díky tomu, že žáky tato témata zajímají, mají učitelé větší možnosti při přípravě své výuky.

Z odpovědi respondentky C jsou znát také její pocity, které z vyučování kulturních tradic má. Musíme však vnímat, že se jedná pouze o její vlastní pocity a dojmy a nelze je tedy zobecňovat. Podobná je odpověď respondentky E, ve které se samozřejmě zrcadlí její osobnost a povahové vlastnosti, jež přisuzují kulturním tradicím a vším s nimi spojené velkou váhu.

A2 Je něco, na co jsme během rozhovoru zapomněli?

A: „Napadl mě folklor. Jsou tady děti, které chodí tančit nebo hrají na něco. Tady se to udržuje, takže se učíme i písničky v hudební výchově, v tělesné výchově se dá zařadit tanec, ale to jsem nedělala.“

B: „Nic mě nenapadá.“

C: „Asi ne.“

D: „Asi ne.“

E: „K těm tradicím jo... My máme výhodu, že jsme tady na Slovácku, kde ty kořeny máme velké a opravdu se to z velké části dodržuje... A někdy nám to právě ani nedochází, jaký poklad máme, a ty možnosti kolem sebe, to až prostě přijde někdo jiný a řekne: „Vy se tady ale máte!“, tak si to člověk uvědomí... Takže tady toto. Měli bysme si toho považovat, že tady ještě máme ty tetičky a babičky...“

F: „Ne.“

U poslední otázky respondentka A dodala, že opomněla zmínit folklor. Zmínila, že některé děti navštěvují některý folklorní soubor a mají tedy celkově k tomuto tématu blízko. Doplnila, že zařazuje písničky do hudební výchovy.

Respondentka E zhodnotila, že místo, kde žije, je pro ni velmi inspirativní a je velmi ráda, že právě zde může žít a využívat různých možností, jež tento kraj nabízí.

Ostatní respondentky neměly žádné připomínky k této otázce.

7 SHRnutí VÝzkumnÉHO ŠETŘENÍ

Výzkum, ve kterém jsme se chtěli zaměřit na školní instituci jako na jeden z prostředků, kterým je možné žáky formovat a pomáhat jim k poznání sebe sama, nám zprostředkoval zajímavé informace a podněty, ze kterých můžeme dále čerpat.

Rozhovorem vedeným se šesti respondentkami jsme se snažili prozkoumat práci učitelů detailněji, především pak z hlediska práce s tématem kulturních tradic, a zjistit tak, jestli se tématu věnují a hlavně, jakými způsoby jej integrují do vyučovacího procesu.

Propojením informací získaných analýzou Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), konkrétního školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP) základní školy a následnými rozhovory s učiteli dané školy můžeme vyvodit určité závěry a doporučení.

ŠVP dané školy promítá téma kulturních tradic do všech vzdělávacích oblastí, ve kterých je totéž téma zmíněno i v RVP ZV. To považujeme za první důležitý krok k tomu, aby se kulturním tradicím mohli učitelé ve svých vyučovacích hodinách věnovat. Školní výstupy stanovené v ŠVP dávají možnost učitelům zahrnout široké spektrum témat v oblasti kulturních tradic, která mohou žákům přiblížit život jejich předků a život v jejich rodném místě.

Z výzkumu vyplývá, že učitelé věnují značnou pozornost kulturním tradicím a všemu, co je s nimi spjato, zvláště pak v případě, že sami mají k těmto tématům vztah a považují je za důležité.

Největší pozornost podle odpovědí účastnic mají výroční obyčeje a jízda králů, což není žádným překvapením, neboť již sám Jan Ámos Komenský říkal, že se má postupovat od známého k neznámému, od jednoduchého ke složitému. Tudiž je důležité, aby žáci nejdříve poznali své nejbližší okolí (ve smyslu obec, kraj, stát) a až posléze se věnovali životu ve světě (Evropa atd.).

Výroční obyčeje a tradice s nimi spojené považujeme za důležité, neboť i u nich můžeme nalézt různé regionální zvláštnosti a odlišnosti, kterými lze žákům přiblížit jejich region. Neznamená to však, že se učitelé musí držet pouze specifik obce, ve které se daná škola nachází. A v tomto spatřujeme další možnosti, jak výuku s tématy kulturních tradic rozšířit, oživit a zpestřit. Protože je sice pravda, že rodné místo člověka je jedna obec, vesnice či město, to však se svojí kulturou zapadá do širšího kontextu regionu. Proto začlenění tradic okolních obcí vnímáme jako užitečné pro celkové pochopení života předků v dané oblasti.

Také můžeme tímto způsobem vést žáky k úvahám, proč se daná tradice nedochovala i v jejich obci, když ve vedlejší obci je stále „živá“, a podobné aktivity, při kterých posilujeme myšlení na vyšší úrovni a v souvislostech.

Četnost zařazování kulturních tradic do výuky vnímáme jako dostatečné, neboť není možné stavět výuku jenom na tomto tématu a je potřebné a důležité začlenit širší spektrum témat, které žáky 1. stupně formují. Přesto bychom však chtěli zdůraznit důležitost této oblasti pro dítě a její pravidelné zařazování do vyučovacího procesu.

Vyučující se snaží zařazovat téma do všech předmětů, což považujeme za velmi dobré, neboť žáci mají možnost vnímat informace v souvislostech. Propojováním předmětů pomocí nejrůznějších projektů umožňuje integrovat do výuky mezipředmětové vztahy a žáci se tak již od nižších ročníků seznamují s vyučováním, které se snaží propojovat jejich vědomosti a schopnosti z různých předmětů, což je jedním z hlavních cílů dnešního vzdělávání. Žáci se tak neučí pouze izolované vědomosti, ale získávají a rozvíjí své postoje, schopnosti a dovednosti.

V oblasti výukových metod vnímáme prostor pro nové možnosti, jak výuku zpestřit a zefektivnit. Například využíváním „alternativních“ výukových metod, o kterých si myslíme, že učitelům dávají prostor pro rozvoj tzv. soft skills, tedy rozvoj postojů a dovedností, zároveň výuku dělají zábavnější a dávají větší prostor pro aktivitu samotného žáka. Ten by měl být totiž tím aktivním prvkem výuky namísto učitele. Dotazovaní vyučující zařazují běžně využívané hromadné vyučování, při kterém je aktivita žáka snižována na úkor aktivity učitele. S tímto typem výuky se žáci setkávají během celé školní docházky. Respondentky uvedly využívání skupinové práce, kterou oceňujeme rozhodně více. Při ní totiž může docházet k efektivnějšímu učení žáků. Učitel může v takové výuce působit na vztahy ve třídě pomocí složení skupin, kde mohou spolupracovat žáci různých úrovní, jež se od sebe mohou vzájemně učit nebo vytvářet skupiny „odborníků“ podle zájmů a dovedností jednotlivých žáků. Zároveň má učitel možnost diferencovat úkoly, a tím více zohledňovat individuální schopnosti jednotlivců.

Zařazování kulturních tradic do běžné výuky jako její dílčí části považujeme za důležité, neboť výuka tak může být intenzivnější a je pouze a jen na učiteli, jak výuku pojme. Zároveň pokud se téma prolíná výukou v delším časovém období, vliv učitele na žáky je určitě také mnohem větší a celkový dopad výuky je efektivnější. Celoškolní projekty uskutečňované na základní škole, která byla součástí výzkumu, jsou pro všechny ročníky

a třídy závazné. Škola byla zapojena do projektu Školy pro venkov,⁵³ který byl realizovaný v letech 2010–2013 a díky kterému se v minulých letech podařilo zpracovat pracovní listy s tematikou kulturních tradic, které mohou učitelé ve výuce i nadále využívat. Pouze jedna z dotazovaných se však o těchto materiálech zmínila. Další podobný dlouhodobější projekt, do kterého by byla škola zapojena, jsme nezaznamenali. Pro vyučující však vnímáme jako přínosné zapojení do podobných projektů, neboť z nich mohou čerpat inspiraci a nové náměty. Podobný projekt, který se realizuje již několik let, nese název Tady jsme doma – Regionální folklor do škol,⁵⁴ který má za cíl začlenit regionální tradice lidové kultury zpět do vyučování prvního stupně základních škol. Tento projekt funguje pod záštitou Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Každý ročník tohoto projektu obsahuje témata, kterým se mají zapojené školy věnovat a přibližovat tak žákům lidové tradice. V uplynulých ročnících to bylo například *Babičko, dědečku vyprávěj aneb od pohádky k muzice, Na tom našem dvoře, Tady jsme doma – písnička k domovu, Na jarmarku, Voda v lidové kultuře* a další. Součástí projektu je i setkávání zapojených škol na pracovních seminářích. Tam se učitelé mohou podělit o své zkušenosti při práci s tématy ve svých školách. Seminář je vždy také obohacený o workshopy s aktivitami, které vybraní učitelé použili ve své výuce a chtějí se s nimi podělit s ostatními. Tento projekt je velmi povedený a ve výuce kulturních tradic může být učitelům velkou oporou a pomocníkem.

Z výzkumného šetření si zcela jistě můžeme odpovědět na naši hlavní výzkumnou otázku, *zda učitelé 1. stupně základních škol pracují s kulturními tradicemi regionu ve výuce*. Protože se však jednalo o kvalitativní výzkum, nelze tyto výsledky brát plošně a zobecňovat. Můžeme však říci, že na dané škole se vyučující kulturním tradicím věnují a podle odpovědí v rozhovorech můžeme říci, že jejich práce je kreativní, plná různorodých činností a zajímavá. Kulturní tradice a jejich regionální prvky jsou pro život dítěte důležité a umožňují mu poznávat svět a jeho místo v něm. Již od raného věku se dříve děti seznamovaly s lidovou kulturou a folklorem prostřednictvím nejrůznějších říkadél, básniček a písniček. Myslíme si, že ani v dnešní době by tato část výchovy neměla být opomíjena. V základní škole totiž mohou učitelé pokračovat na této cestě a prohlubovat tak žákův zájem o jeho nejbližší okolí a život předků. A jak je možné vidět z proběhlého výzkumu, na některých školách tomu i tak je. A důkazem toho není pouze tato jedna škola, existují školy, které si vytvořily například vlastní učebnice regionální vlastivědy (školy zapojené do projektu Školy pro venkov).

⁵³ <http://www.skolyprovenkov.ostrozsko.cz/>

⁵⁴ <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=detidetem>

Závěrem bychom chtěli celý výzkum shrnout. Podařilo se získat informace, které nám ukázaly, že i když je téma kulturních tradic možná pro někoho nezajímavé, neatraktivní, nezábavné či nedůležité, pořád jsou školy a učitelé, kteří do své výuky tato témata zařazují a seznamují žáky s minulostí a pomáhají jim v utváření jejich vlastní identity.

ZÁVĚR

V diplomové práci se podařilo popsat kulturní tradice mikroregionu Ostrožsko-Veselsko, a to s ohledem na místní specifické prvky daných obyčejů. Představení a popsání kulturních tradic bylo naplněno nejenom studiem náležité literatury, ale také za pomoci místních obyvatel, kteří k tomu přispěli svým vzpomínáním. Podařilo se také získat autentické záznamy k tradicím, které se stále odehrávají, ale které nejsou doposud zapsány.

Analýzou RVP ZV jsme ověřili, že kulturní tradice mají nezastupitelné místo ve vzdělávání a jejich realizace tedy může probíhat. Rozebráním ŠVP ZV jsme došli k závěru, že téma kulturních tradic v konkrétní základní škole není opomíjeno a je s určitou důsledností zapojováno do vzdělávacího programu školy.

Teoretická část práce tedy přinesla určitá očekávání, jež měla být potvrzena, nebo vyvrácena následným výzkumem. Z analýzy kurikulárních dokumentů jsme očekávali, že výzkumné šetření potvrdí fakt, že učitelé konkrétní základní školy v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko pracují ve svých vyučovacích hodinách s tradicemi regionu. Toto očekávání bylo naplněno.

Výzkumným šetřením se podařilo prozkoumat a následně popsat práci učitelů Základní školy Hluk v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko z pohledu práce s kulturními tradicemi. Výzkum, kterého se zúčastnilo šest respondentek, potvrdil, že se kulturním tradicím ve své výuce věnují a zároveň se u některých respondentek ukázalo, že s tématem nepracují pouze jako s učivem, ale jelikož je tato oblast součástí jejich vlastních životů, kladou na něj mnohem větší důraz ve smyslu zachování určitých hodnot a vztahu k minulosti.

Věříme, že podobné výsledky by vyšly i na jiných školách nejenom v mikroregionu Ostrožsko-Veselsko, a doufáme, že oblast kulturních tradic bude mezi učiteli stále diskutována a naopak, že nebude opomíjena.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BARTOŠ, František. *Naše děti: jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poesii, zábavy, hry i práce společné: 2., rozmnožené vydání. 5. vyd.* Ve Zlíně: Krajská knihovna Františka Bartoše ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2005. 281 s. Zlínský kraj; sv. 10. ISBN 80-86886-06-9.

BLAHUŠEK, Jan a TETUROVÁ, Jarmila. *Jízda králů na jihovýchodě České republiky = The Ride of Kings in the South-East of the Czech Republic.* Strážnice: Ústav Národní lidové kultury, 2012. 143 s. ISBN 978-80-87261-78-1.

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod.* Vydání 1. Praha: Grada, 2015. 604 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3450-7.

ČÍHAL, Petr. Velikonoční hrkání na Uherskohradištsku. *Národopisná revue* 18, 2018, č. 3, s. 164-165.

DVOULETÝ, Michal et al. *Na paletě krojů: slovácké slavnosti vína a otevřených památek Uherské Hradiště.* Vyd. 1. Uherské Hradiště: Nadace Děti-kultura-sport, 2010. 371 s. ISBN 978-80-254-7930-8.

FROLEC, Václav, ed. *Dítě a tradice lidové kultury: [sborník].* 1. vyd. Brno: Blok, 1980. 183 s., [48] s. fot. příl. Lidová kultura a současnost; sv. 6.

FROLEC, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost.* Vyd. 1. Praha: TEPS, 1990. 175 s. ISBN 80-7065-009-5.

JANČÁŘ, Josef a kol. *Lidová kultura na Moravě.* Ve Strážnici: Ústav lidové kultury, 2000. 373 s. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10. ISBN 80-86156-31-1.

JANČÁŘ, Josef. *Proměny Slovácka: (lidová kultura – od feudálního poddanství k postmodernímu společenství).* Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. 142 s. ISBN 978-80-87261-48-4.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 341 s. ISBN 80-7106-525-0.

Lidová kultura v současném kulturním životě: projekt jejího včlenění a využití. Brno: Jihomoravský krajský národní výbor - odbor kultury, 1976. 120 s.

NÁRODNÍ ÚSTAV LIDOVÉ KULTURY. *Malý etnologický slovník.* Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. 115 s. ISBN 978-80-87261-70-5.

Nemateriální statky tradiční lidové kultury v České republice = Intangible elements of traditional folk culture in the Czech Republic. Překlad Zdeňka Šafaříková. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, [2016], ©2016. 168 stran. ISBN 978-80-88107-12-5.

ONDRUŠOVÁ, Vlasta, ed. a UHLÍKOVÁ, Lucie, ed. *Na pomoc dětským folklorním souborům a muzikám: tradiční lidová kultura a výchova.* Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007. 79 s. ISBN 80-86156-87-7.

PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

SCHAUEROVÁ, Alena a kol. *Kde jsme doma: mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů.* Vyd. 1. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. 123 s. ISBN 80-86156-04-4.

SCHAUEROVÁ, Alena a MAŇÁKOVÁ, Magdalena. *Regionální folklor do škol: manuál pro učitele.* Ve Strážnici: Národní ústav lidové kultury, 2015. 151 stran. Tady jsme doma. ISBN 978-80-88107-01-9.

ŠIMŠA, Martin a kol. *Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy: průvodce muzejní expozicí.* 1. vyd. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. 283 s. ISBN 80-86156-88-5.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry.* 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. 253 s. ISBN 978-80-7346-096-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

ŠVEC, Štefan. *Metodológia vied o výchove: kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanistické prístupy v edukačnom výskume.* Bratislava: IRIS, 1998. 303 s. ISBN 80-88778-73-5.

TARCALOVÁ, Ludmila. *Hody s právem na Uherskohradištsku.* Vyd. 1. V Uherském Hradišti: Slovákcké muzeum, 2008. 224 s. ISBN 978-80-86185-69-9.

TARCALOVÁ, Ludmila. Z klenotnice Moravy. Poutě a poutníci. *Dobry den, Slovácko* 3, Díl I. – č. 25 (23. 6. 1997), s. 9; Díl II. – č. 26 (30. 6. 1997), s. 9.

TARCALOVÁ, Ludmila a KONDROVÁ, Marta. *Průvodce národopisnou expozicí Slovácko.* Vyd. 1. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 2014. 46 s. ISBN 978-80-87671-11-5.

VENCÁLEK, Jaroslav a kol. *Slovácko: geografie místního regionu pro základní školy.* 1. vyd. Český Těšín: Olza, 1999. 111 s. ISBN 80-86082-11-3.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004. 370 s. Oko. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-01356-8.

On-line zdroje

BOURDIEU, Pierre. *Forms of Capital*. Dostupné z:

<https://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Bourdieu-Forms-of-Capital.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

RVP ZV – ŠVP ZŠ Hluk [online]. Hluk, 2016. [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.zshluk.cz/vedeni-skoly/svp-skoly/>

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha [online]. Praha: MŠMT, 2001 [cit. 2019-01-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>

Internet

<http://www.skolyprovenkov.ostrozsko.cz/>

<http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=detidetem>

Fotky

<http://fotolb.cz/>

Videa

Jízda králů Hluk 2017. In: Youtube [online]. 11. 7. 2017. [cit.2019-01-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=m9etMu5fHZA>. Kanál uživatele kameramanbob.kameramanbob

Informátoři

Romana JANČOVÁ, 15. 1. 2019

Michal KOTAČKA 20. 1. 2019

Bohumila BULÍNOVÁ, 22. 1. 2019

Božena KOTAČKOVÁ, 27. 2. 2019

Jiří GALUŠKA, 3. 2. 2019

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
FS	folklorní soubor
DFS	dětský folklorní soubor
SLPT	soubor lidových písní a tanců
CM	cimbálová muzika
DH	dechová hudba
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)
např.	například
tzv.	takzvaně

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Schéma: Česká republika a region Slovácko.....	12
Obrázek 2 – Mikroregion Ostrožsko-Veselsko.....	15
Obrázek 3 – Fašankový tanec podšable v Hluku, 2016.	21
Obrázek 4 – Kolo s figurínami na fašanku v Hluku, 2012.....	21
Obrázek 5 – Krepové růže, pentle a srdce na zdobení koně.	26
Obrázek 6 – Zdobení koně u jezdce.....	27
Obrázek 7 – Jezdci při vyvolávání na náměstí.....	30
Obrázek 8 – Král se svým pobočníkem, 2017.	31
Obrázek 9 – Ženský a mužský slavnostní kroj z Ostrožské Lhoty.	37
Obrázek 10 – Ženský a mužský kroj z Ostrožské Nové Vsi.....	37
Obrázek 11 – Ženský a mužský slavnostní kroj z Uherského Ostrohu.....	38

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Markéta Kvasničková
Katedra nebo ústav:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Kulturní tradice regionu a jejich využití v primární škole (Mikroregion Ostrožsko-Veselsko)
Název práce v angličtině:	Cultural traditions of the region and their use in primary school (Micro-region Ostrožsko-Veselsko)
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na kulturní tradice mikroregionu Ostrožsko-Veselsko s ohledem na využití v primární škole. Teoretická část popisuje region Slovácko a mikroregion Ostrožsko-Veselsko a výroční obyčeje a tradice této oblasti, které se dříve dodržovaly a dnes už jsou spíše jen raritou, ale také tradice, které se v mikroregionu stále dodržují. Empirickou část tvoří kvalitativní výzkum na téma využívání kulturních tradic ve výuce v primární škole.
Klíčová slova:	Ostrožsko-Veselsko, region, kulturní tradice, výroční obyčeje
Anotace v angličtině:	This diploma thesis focuses on cultural traditions of the microregion Ostrožsko-Veselsko and takes account of their use in a primary school. The theoretical part describes the Slovácko region and its microregion Ostrožsko-Veselsko. It mainly focuses on annual customs and traditions of the microregion from both the past and the future perspective. It also introduces the connection between the cultural traditions and education in accordance with the framework curricula for primary school education. The practical part consists of qualitative research on using the cultural traditions during the classes in a primary school.

Klíčová slova v angličtině:	Ostrožsko-Veselsko, region, cultural traditions, annual customs
Přílohy vázané v práci:	žádné
Rozsah práce:	úvod – závěr: 72 normostran, slov 20 138, znaky včetně mezer 128 803
Jazyk práce:	český